

# Veiksmīgas prakses paraugi profesionālajā izglītībā un apmācībā Eiropas valstīs

Izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām dalība profesionālajā izglītībā un apmācībā





# **Veiksmīgas prakses paraugi profesionālajā izglītībā un apmācībā Eiropas valstīs**

**Izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām dalība  
profesionālajā izglītībā un apmācībā**

**Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra**



Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra (Aģentūra) ir neatkarīga un pašregulējoša organizācija, kuru atbalsta Aģentūras dalībvalstis un Eiropas institūcijas (Eiropas Komisija un Parlaments).

Individuālu personu paustie viedokļi šajā dokumentā var neatbilst Aģentūras, tās dalībvalstu vai Eiropas Komisijas oficiālajam viedoklim. Eiropas Komisija neatbild par šajā dokumentā atrodamās informācijas iespējamo izmantošanu.

Redaktori: Aģentūras darbinieki Marija Kiriazopolu (Mary Kyriazopoulou) un Haralds Vēbers (Harald Weber).

Dokumentu ir atļauts citēt, skaidri norādot informācijas avotu. Atsauce uz šo ziņojumu ir: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2013. *Veiksmīgas prakses paraugi profesionālajā izglītībā un apmācībā Eiropas valstīs – Izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem dalība profesionālajā izglītībā un apmācībā*. Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.

Lai nodrošinātu labāku pieejamību, šis ziņojums ir iegūstams 22 valodās un pilnībā manipulējamos elektroniskos formātos Aģentūras tīmekļa vietnē:

[www.european-agency.org](http://www.european-agency.org)

ISBN: 978-87-7110-453-0 (Elektroniski)

ISBN: 978-87-7110-431-8 (Iespiesti)

© **European Agency for Development in Special Needs Education 2013**

Sekretariāts  
Østre Stationsvej 33  
DK-5000 Odense C Denmark  
Tālrunis: +45 64 41 00 20  
[secretariat@european-agency.org](mailto:secretariat@european-agency.org)

Briseles birojs  
3 Avenue Palmerston  
BE-1000 Brussels Belgium  
Tālrunis: +32 2 280 33 59  
[brussels.office@european-agency.org](mailto:brussels.office@european-agency.org)

[www.european-agency.org](http://www.european-agency.org)



Šī dokumenta izdošanu ir atbalstījusi Eiropas Komisija. Publikācija atspoguļo tikai autora viedokli un Komisija neatbild par publikācijā ietvertās informācijas izmantošanu.



## SATURS

<b>1. PRIEKŠVārDS</b> .....	<b>5</b>
<b>2. KOPSAVILKUMS</b> .....	<b>7</b>
<b>3. IEVADS</b> .....	<b>11</b>
<b>4. PROJEKTA KONCEPCIJA UN METODIKA</b> .....	<b>13</b>
Analīzes procesa soļi .....	13
1.solis: Piemēru atlase .....	13
2.solis: Mācību braucieni .....	13
3.solis: Prakses analīze .....	14
Ierobežojumi .....	16
<b>5. ANALĪZE, REZULTĀTI UN REKOMENDĀCIJAS</b> .....	<b>19</b>
5.1 Profesionālās izglītības un apmācības iestāžu vadības paraugs.....	22
5.1.1 Skolas/profesionālās izglītības un apmācības iestādes vadība .....	22
5.1.2 Daudznozaru komandu vadība .....	23
5.2 Profesionālās izglītības un apmācības paraugs.....	24
5.2.1 Uz izglītojamo centrētas pieejas .....	24
5.2.2 Individuālo plānu izmantošana izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejā no skolas uz darba tirgu .....	26
5.2.3 Stratēģijas priekšlaicīgi izglītību pametušo skaita samazināšanai.....	27
5.2.4 Darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošana .....	28
5.3 Izglītojamo paraugs.....	29
5.3.1 Izglītojamo spēju akcentēšana.....	29
5.3.2 Darba iespēju un izglītojamo individuālo vēlmju un gaidu saskaņošana.....	31
5.3.3 Sadarbības struktūru izveidošana ar vietējiem uzņēmumiem praktiskai apmācībai un/vai nodarbinātības nodrošināšanai pēc izglītības iestādes beigšanas.....	32
5.4. Darba tirgus paraugs .....	33
5.4.1 Sakaru nodrošināšana ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem praktiskai apmācībai un darba iespējām, kurām pamatā ir uzticēšanās un iepriekšējā pieredze ...	33
5.4.2 Atbalsts izglītojamiem un darba devējiem pārejas posmā uz atvērtu darba tirgu	34
5.4.3 Papildu aktivitāšu nodrošināšana, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos.....	35
<b>6. DISKUSIJAS</b> .....	<b>37</b>
Diskusijas par citiem svarīgiem faktoriem .....	37
Ieteikumi atbilstošām rezultātu kategorijām .....	39
Ieteikumi rezultātu izmantošanai.....	41
<b>1.PIELIKUMS EKSPERTU SARAKSTS</b> .....	<b>43</b>
<b>2.PIELIKUMS IEGULDĪJUMA, STRUKTŪRAS UN PROCESA FAKTORU SARAKSTS</b>	<b>45</b>
<b>3.PIELIKUMS PĀRSKATS PAR ČETROS PARAUGOS NOVĒROTAJĪEM FAKTORIEM</b> .....	<b>53</b>



## 1. PRIEKŠVārDS

Projekts „Profesionālā izglītība un apmācība: Politika un prakse speciālo vajadzību izglītības jomā” identificēja un pētīja galvenos profesionālās izglītības un apmācības aspektus izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, vecumā no 14 līdz 25 gadiem ciešā saistībā ar nodarbinātības iespējām. Projekts īpaši analizēja „**kas strādā**” profesionālajā izglītībā un apmācībā izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, „**kāpēc tas strādā**” un „**kā tas strādā**”.

Vairāk kā 50 eksperti no 26 valstīm: Austrijas, Beļģijas, Čehijas Republikas, Dānijas, Francijas, Grieķijas, Igaunijas, Īrijas, Islandes, Kipras, Latvijas, Lielbritānijas, Lietuvas, Luksemburgas, Maltas, Nīderlandes, Norvēģijas, Polijas, Portugāles, Slovēnijas, Somijas, Spānijas, Šveices, Ungārijas, Vācijas un Zviedrijas bija iesaistīti projekta aktivitātēs. Viņu pieredze un kompetence sniedza vērtīgu ieguldījumu projekta sanāksmju refleksijās un diskusijās, kā arī izstrādājot projekta metodoloģiju un rezultātus. (Lūdzu skatīt dalībnieku sarakstu 1.pielikumā)

Projektu atbalstīja Aģentūras pārstāvju Projekta konsultatīvā grupa. Šīs grupas pārstāvji visā projekta laikā tikās ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) un Eiropas Profesionālās apmācības centra (Cedefop) pārstāvjiem, lai nodrošinātu projekta sasaisti ar citām Eiropas un starptautiskajām iniciatīvām šajā jomā.

Profesionālās izglītības un apmācības projekta laikā tika sasniegti vairāki rezultāti, kuru ir pieejami projekta tīmekļa vietnē: <http://www.european-agency.org/agency-projects/vocational-education-and-training>. Šie rezultāti ietver:

- **literatūras apskatu**, kurš atspoguļo projekta konceptuālo ietvaru un ietver starptautiskas zinātniskas literatūras apskatu par projekta tēmām;
- **valstu ziņojumus**, kas sniedz informāciju par vispārējo profesionālās izglītības un apmācības sistēmu, kā arī par profesionālās izglītības un apmācības sistēmu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem projekta dalībvalstīs;
- **noslēguma ziņojumu** par jaunākajām tendencēm Eiropā attiecībā uz politiku un praksi profesionālās izglītības un apmācības jomā izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem;
- **mācību braucienu ziņojumus** ar sīku informāciju par 28 valstu profesionālās izglītības un apmācības prakses piemēru analīzi.

Vēl viens projekta rezultāts ir šis ziņojums par Eiropas paraugiem profesionālajā izglītībā un apmācībā, kas tika izstrādāts vispusīgi analizējot 28 profesionālās izglītības un apmācības prakses, kas tika pētītas projekta laikā. Ziņojumā tiek identificētas līdzības un atšķirības noteiktās jomās veiksmīgajos profesionālās izglītības un apmācības prakses piemēros. Šim ziņojumam pielikumā ir dokuments, kas detalizēti skaidro metodiku, kas tika izmantota, lai analizētu mācību braucienu rezultātus un lai izstrādātu profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeli, kurš ir pieejams projekta tīmekļa vietnē.

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūras

Direktors

**Kors Meijers (Cor Meijer)**







## 2. KOPSAVILKUMS

Profesionālās izglītības un apmācības projekts pētīja galvenos faktoros profesionālajā izglītībā un apmācībā izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem ciešā saistībā ar nodarbinātības iespējām. Lai arī projekts aplūkoja profesionālās izglītības un apmācības programmu saturu, tas galveno uzmanību pievērša profesionālās izglītības un apmācības rezultātiem saistībā ar darba tirgu.

Galvenais rezultāts, kas akcentēts projekta analizē, ir laba un efektīva prakse izglītojamiem ar speciālām vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem profesionālajā izglītībā un apmācībā un laba prakse *visiem* izglītojamiem pārejas posmā no skolas uz nodarbinātību. Tādejādi rekomendācijas, kuru pamatā ir projektā iegūtie dati, būs noderīgas arī visu izglītojamo profesionālajā izglītībā un apmācībā un pārejā uz darba tirgu.

Šīs rekomendācijas tika izstrādātas, lai uzlabotu dalībvalstu profesionālās izglītības sistēmu darbību noteiktās jomās. Tika novērotas un identificētas četras jomas vairākos 28 mācību braucienos, kuri ir projekta rezultātu pamatā. Projektā šīs jomas tika nosauktas par *paraugiem (patterns)*. Šajos paraugos tika identificēti šādi jautājumi, kuros profesionālās izglītības un apmācības sistēmām nepieciešami uzlabojumi:

### *Profesionālās izglītības un apmācības iestāžu vadības paraugs*

- Skolu/profesionālās izglītības iestāžu vadībai ir jāveido iekļaujoša politika, kurā atšķirības starp izglītojamiem tiek uzskatītas par „normālu” izglītības kultūras daļu, kā arī jāveido motivējoša un uzticēšanos rosinājoša atmosfēra. Efektīva līderība tiks īstenota, ja lēmumi un rīkojumi „no augšas” tiks aizstāti ar komandas darbu un sadarbību problēmu risināšanā.
- Daudznozaru komandām, kurām ir skaidri noteikta loma, ir jāpieņem komandas darba pieeja un jāsadarbojas, nodrošinot augsta līmeņa iekšējo komunikāciju (kolēģu koučings, neformālas diskusijas, problēmu risināšana sadarbojoties, u.t.t.) un ārējo komunikāciju ar citiem pakalpojumu sniedzējiem.

### *Profesionālās izglītības un apmācības paraugs*

- Profesionālās izglītības mācību procesā ir jāizmanto uz izglītojamo centrētas pieejas attiecībā uz plānošanu, mērķu noteikšanu un mācību programmas izstrādāšanu tā, lai mācību programma, pedagoģiskās metodes un materiāli, kā arī vērtēšanas metodes un mērķi būtu pielāgoti individuālām vajadzībām.
- Mācību procesā ir jāizmanto elastīgas pieejas, kuras ļauj izstrādāt un izmatot individuālus plānus. Daudznozaru komandas pieeja sniedz informāciju labam plānam un iegūst informāciju no tā. Tas ir viegli izmantojams, dzīvs dokuments, kuru visi iesaistītie regulāri pārskata. Izglītojamie ir iesaistīti no paša plānošanas procesa sākuma un viņi tiek uzklausi visi plāna darbības laikā.
- Skolām/profesionālās izglītības iestādēm sadarbībā ar vietējiem sociālās palīdzības dienestiem ir jāuzņemas profilaktiska darbība, lai ierobežotu izglītojamo skaitu, kas priekšlaicīgi pamet izglītību, kā arī jāizstrādā nepieciešamie pasākumi, lai tie izglītojamie, kas ir pametuši mācības, atrastu jaunas alternatīvas.
- Profesionālās izglītības programmas/kursi ir periodiski jāpārskata iekšēji (piem., apstiprinot tos attiecībā pret jaunāko darba tirgus analīzi) un/vai ārēji (piem., valsts aģentūras), lai varētu pielāgot prasmes, kas nepieciešamas šobrīd un būs

nepieciešamas nākotnē.

### *Izglītojamo paraugs*

- Visu darbinieku mācību pieeju centrā ir jābūt izglītojamo spējām un viņiem ir jāskatās iespējas nevis problēmas. Galvenā uzmanība ir jāpievērš tam, ko izglītojamie „var” izdarīt, nevis tam, ko viņi „nespēj” izdarīt. Ir jāpanāk, lai visi izglītojamie justos pašapzinīgāki un pārliecinātāki.
- Panākumi profesionālajā izglītībā un pārejā uz atvērtu darba tirgu netiks sasniegti, ja neņems vērā izglītojamā vēlmes. Šīs vēlmes un gaidas ir jāciena un tām ir jāatspoguļojas katrā pārejas procesa posmā.
- Profesionālās izglītības iestādēm ir jāveido partnerattiecības un sadarbības tīklu struktūras ar vietējiem darba devējiem, lai nodrošinātu ciešu sadarbību attiecībā uz izglītojamo praktisko apmācību un iespēju atrast darbu pēc skolas beigšanas.

### *Darba tirgus paraugs*

- Skolai/profesionālās izglītības iestādei ir jādibina un jāuztur elastīgi sakari ar vietējiem darba devējiem. Šie sakari ir jābalsta uz uzņēmumu arvien pieaugošu pārliecību, ka viņi saņems atbalstu, kad vien tas procesa laikā būs nepieciešams.
- Atbilstošu atbalstu, tieši pārejas posmā, ir jānodrošina pārejai no izglītības uz nodarbinātību. Karjeras konsultantiem/ierēdņiem ir jāinformē izglītojamie par nodarbinātības iespējām, jānodrošina atbalsts darbā pieteikšanās procesā, jāinformē un jāatbalsta darba devēji, kā arī jāveicina komunikācija starp abām iesaistītajām pusēm.
- Lai pārejas posms veiksmīgi darbotos un tā rezultātā izglītojamie iegūtu ilgtermiņa darba vietas atvērtajā darba tirgū, zinošam personālam ir jāiesaistās papildu aktivitātēs tik ilgi, cik vien tas būs nepieciešams absolventiem un darba devējiem.

Projekts izstrādāja profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeli, kura pamatā ir mācību braucienu rezultāti, lai varētu noformulēt rekomendācijas, ņemot vērā profesionālās izglītības un apmācības sistēmu sarežģītību. Šī sistēmas modeļa izmantošana rekomendāciju izstrādē ir vērtīga, jo:

- identificē visus galvenos faktorus, kas ietekmē izskatāmo jautājumu;
- akcentē ietekmi, ko izmaiņas var radīt citos profesionālās izglītības un apmācības sistēmas aspektos;
- iesaka mērķus, kur izmantotie pasākumi dos visefektīvākos rezultātus.

Šim profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modelim pamatā ir 28 veiksmīgu profesionālās izglītības un apmācības prakšu rezultātu analīze 26 Eiropas valstīs, kuras izvēlējās atbilstoši dažādiem kritērijiem, par kuriem vienojās projekta dalībnieki. Mazas ekspertu komandas apmeklēja katru no šīm vietām un sadarbojās ar vietējiem partneriem un ieinteresētajām pusēm. Projekts īpaši centās atrast līdzības un atšķirības veiksmīgās profesionālās izglītības un apmācības sistēmās izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Šajos mācību braucienos tika atklāts liels skaits faktoru, kas gan veicināja, gan kavēja efektīvu praksi. Pēc tam šis skaits tika samazināts un pārveidots 68 veiksmes faktoros.

Profesionālās izglītības un apmācības projekta konferencē, kas notika Kiprā 2012.gada novembrī, eksperti pārrunāja šos veiksmes faktorus, lai akcentētu to nozīmīgumu un



---

savstarpējo saistību. Turpmākā analīze tika veikta, lai pētītu *kāpēc* noteikti faktori parādās kopā un kā tie ietekmē projektā izstrādātās rekomendācijas.





### 3. IEVADS

Šī ziņojuma mērķis ir parādīt vairākus veiksmīgu profesionālās izglītības un apmācības prakšu paraugus izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Šos paraugus identificēja projekta analizē un tie ir rekomendāciju pamatā, lai uzlabotu profesionālās izglītības un apmācības sniegumu noteiktās jomās. Šis ziņojums arī īsumā atspoguļo projektā izmantotās analīzes struktūru un tās dažādos posmus.

Šo trīs gadus ilgušo Aģentūras projektu (2010.–2012.), kura tēma ir „Profesionālā izglītība un apmācība: Politika un prakse speciālo vajadzību izglītības jomā” iniciēja Aģentūras dalībvalstis, kuras uzskatīja, ka profesionālajai izglītībai un apmācībai, kā vienai no prioritārajām jomām, ir nepieciešama izpēte valstu un Eiropas līmenī.<sup>1</sup>

Arī Eiropas Ministru Padome ir noteikusi profesionālo izglītību un apmācību kā prioritāti, paziņojot, ka katrs iedzīvotājs jānodrošina ar prasmēm, kas nepieciešamas, lai dzīvotu un strādātu jaunajā informācijas sabiedrībā, un īpaša vērtība ir jāvelta personām ar funkcionāliem traucējumiem (Lisabonas Eiropas Padome, 2000; skatīt zemteksta piezīmi 2). Tādējādi vairāki oficiāli dokumenti<sup>2</sup> akcentē profesionālās izglītības un apmācības jautājumu saistībā ar izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

Galvenās idejas var apkopot šādi:

- Profesionālajai izglītībai un apmācībai ir jābūt taisnīgai un efektīvai.
- Augstas kvalitātes profesionālās izglītības un apmācības izveide ir būtiska un neatņemama sastāvdaļa Lisabonas stratēģijai, īpaši attiecībā uz sociālās iekļaušanas veicināšanu.
- Profesionālajai izglītībai un apmācībai ir jāattiecas uz visiem iedzīvotāju sociālajiem slāņiem, piedāvājot atraktīvas un izaicinošas iespējas personām ar augstu potenciālu, tajā pašā laikā neizstumjot tās personas, kas atrodas neizdevīgā stāvoklī izglītības vidē un ir pakļautas izstumšanai no darba tirgus, piemēram, personas ar speciālām izglītības vajadzībām.
- Oficiālie dati parāda, ka personas ar funkcionāliem traucējumiem joprojām ir proporcionāli visbiežāk izstumtie no darba tirgus. Bez tam, personas ar mācīšanās un intelekta traucējumiem ir pat mazāk nodarbinātas nekā personas ar fiziskās attīstības traucējumiem.
- Personu ar funkcionāliem traucējumiem izstumšana no darba tirgus ir nopietns jautājums no vienlīdzīgu iespēju perspektīvas. Labāku rezultātu sasniegšanai, tajā skaitā arī personām ar speciālām vajadzībām, kā arī personalizēta mācību procesa veicināšanai, nodrošinot savlaicīgu atbalstu un labi koordinētus pakalpojumus, lai

<sup>1</sup> Projekta pamatā ir divos Aģentūras projektos iegūtie dati: „Pāreja no skolas uz darba tirgu” un „Individuālie pārejas plāni: Atbalsts pārejai no skolas uz darba tirgu”, kā arī dati, kas iegūti citos projektos un pētījumos.

<sup>2</sup> Tie ietver 2000.gada marta Lisabonas Eiropas Padomi; 2002.gada novembra *Eiropas profesionālās izglītības un apmācības ministru deklarāciju*; 2004.gada oktobra *Padomes un dalībvalstu valdību pārstāvju secinājumu projektu*; 2006.gada decembra *Eiropas valstu Profesionālās izglītības un apmācības ministru komunikē*; 2007.gada novembra *Komisijas paziņojumu Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Mūžizglītība zināšanām, jaunradei un jauninājumiem*, 2008.gada decembra *Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Jaunas prasmes jaunām darba vietām – saskaņotu darba tirgus vajadzību un prasmju plānošana*.



integrētu pakalpojumus vispārējā izglītībā un lai nodrošinātu ceļu uz tālāko izglītību un apmācību, ir jāklūst par prioritāti dalībvalstīs.

Projekta un profesionālās izglītības un apmācības prakses analīzes mērķis bija identificēt un izpētīt profesionālās izglītības un apmācības programmu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem vecumā no 14 līdz 25 gadiem būtiskākos aspektus ciešā saistībā ar nodarbinātības iespējām. Projekts īpaši pētīja „kas strādā” profesionālajā izglītībā un apmācībā izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, „kāpēc tas strādā” un „kā tas strādā”. Lai gan projekts apskatīja profesionālās izglītības programmu saturu, galvenā uzmanība tika pievērsta profesionālās izglītības rezultātiem saistībā ar darba tirgu.

Šī ziņojuma struktūra ir šāda: aiz priekšvārda 1.nodaļā, kopsavilkuma 2.nodaļā un ievada (3.nodaļa), 4.nodaļa sniedz pārskatu par profesionālās izglītības un apmācības prakses analīzes koncepciju un metodiku, kas veicināja šī projekta mērķa sasniegšanu. 5.nodaļa atspoguļo analīzi un galvenos rezultātus, kā arī četrus paraugus, kuri tika novēroti mācību braucienos, ar atbilstošām rekomendācijām. 6.nodaļa akcentē projekta analīzes secinājumus. Visu veiksmes faktoru, kurus identificēja mācību braucienos laikā, kā arī to veiksmes faktoru, kurus identificēja četros paraugos, saraksts ir atrodams ziņojuma otrajā un trešajā pielikumā, bet pirmais pielikums ir ekspertu, kas piedalījās projektā, saraksts.



## 4. PROJEKTA KONCEPCIJA UN METODIKA

Lai veiktu profesionālās izglītības un apmācības prakses analīzi 26 valstīs, Aģentūras dalībvalstis vienojās par vienotu struktūru un metodiku, lai nodrošinātu projekta pieejas un iegūto rezultātu ticamību, homogenitāti un efektivitāti. Projekta dalībnieki nolēma, ka mazas ekspertu grupas apmeklēs katru dalībvalsti, lai pētītu individuālus profesionālās izglītības un apmācības piemērus izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem un analizētu šo mācību braucienu rezultātus.

Mācību braucienu un to rezultātu analīzes mērķis bija identificēt un izpētīt profesionālās izglītības un apmācības izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem vecumā no 14 līdz 25 gadiem galvenos aspektus ciešā saistībā ar nodarbinātības iespējām. Uzdevums bija ne tikai saprast **kas strādā**, bet arī iegūt dziļāku izpratni par to **kāpēc tas strādā** un **kā tas strādā**. Uzmanība tika pievērsta profesionālās izglītības un apmācības programmu saturam, videi, kurās šīs programmas tika apgūtas, un galvenajiem rezultātiem saistībā ar darba tirgu.

### Analīzes procesa soļi

#### 1.solis: Piemēru atlase

Pirmais procesa solis ietvēra veiksmīgu profesionālās izglītības un apmācības programmu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem atlasīšanu visās projekta dalībvalstīs. Atlases pamatā bija dažādi kritēriji, kurus izstrādāja eksperti projekta ievadkonferencē. Šie kritēriji ietvēra prasību, lai visi piemēri skaidri demonstrētu *iekļaujošu* pieeju profesionālajā izglītībā un apmācībā izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

Attiecībā uz šo iekļaujošo pieeju bija jāņem vērā atšķirības starp dažādu dalībvalstu profesionālās izglītības un apmācības sistēmām. Kļuva skaidrs, ka daži no piemēriem attiecās uz atsevišķām apmācības programmām izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Tomēr tika nolemts, ka papildus uzmanības pievēršanai iekļaušanai, ir jāņem vērā arī profesionālās izglītības un apmācības rezultāti, piemēram, kādā mērā programmas sagatavo izglītojamās atrast darbu atvērtajā darba tirgū. Šī iemesla dēļ pētījumā tika iekļautas arī dažas segregētās programmas.

#### 2.solis: Mācību braucieni

Praktiskās analīzes mērķis bija pētīt tos faktorus, kuriem bija pozitīva vai negatīva ietekme uz profesionālās izglītības un apmācības procesiem un rezultātiem individuāliem izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Tāpat mērķis bija pētīt savstarpējās attiecības starp dažādiem faktoriem, jo daži varēja būt būtiski, bet citi varēja būt pretrunīgi vai pat savstarpēji izslēdzoši.

Mācību braucienu programma, kura ilga no 2010.gada novembra līdz 2012.gada jūnijam, aptvēra 28 mācību braucienus<sup>3</sup>, lai iepazītos ar izvēlētajiem profesionālās izglītības un apmācības piemēriem. Divi vai trīs eksperti no projekta dalībvalstīm pievienojās katram mācību braucienam, kurā piedalījās arī viens Aģentūras darbinieks, vietējie partneri un ieinteresētās puses, kas pārstāvēja konkrētās valsts profesionālās izglītības un apmācības programmu.

<sup>3</sup> Lielbritānijā ar piemēriem iepazīs Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā.



Ekspertu uzdevums bija iepazīties un labāk izprast katru piemēru un izpētīt tos faktorus, kas veicina profesionālās izglītības un apmācības īstenošanu un katra profesionālās izglītības un apmācības procesa rezultātus.

Mācību braucieni sastāvēja no trīs savstarpēji saistītām un vienlīdz nozīmīgām daļām:

1. Tikšanās ar ieinteresētajām pusēm.

Mērķis: projekta prezentācija un diskusijas ar dažādām ieinteresētajām pusēm, kas iesaistītas profesionālās izglītības un apmācības procesā, lai apkopotu informāciju no dažādām perspektīvām (piem., pakalpojumu sniedzējiem, direktoriem, skolotājiem/meistariem, citiem speciālistiem, jauniešu pārstāvjiem, ģimeņu pārstāvjiem, vietējiem darba devējiem, finansējuma nodrošinātājiem, politikas veidotājiem, NVO, u.t.t.).

2. Konkrētas profesionālās izglītības programmas īstenošanas vietas apmeklējums.

Mērķis: programmas īstenošanas vietas apmeklējums, tajā skaitā iepazīšanās ar vietējām aktivitātēm, kā arī diskusijas ar speciālistiem un jauniešiem, lai dziļāk iepazītu profesionālās izglītības programmu un būtiskākos rezultātus attiecībā uz darba tirgu. Šī daļa ietvēra arī vietējo uzņēmumu apmeklējumu un diskusijas ar darba devējiem un jauniešiem, kuri bija mācību praksē un/vai kuriem bija darbs pēc skolas beigšanas.

3. Ekspertu tikšanās, lai pārrunātu un konsolidētu novērojumus.

Mērķis: diskusijas uzmanības centrā nodrošinātā informācija par profesionālās izglītības un apmācības projektu, projekta apmeklējums un diskusija ar iesaistītajām ieinteresētajām pusēm.

### **3.solis: Prakses analīze**

Pēdējais solis sastāvēja no saskaņotas un vispusīgas individuālo mācību braucienų rezultātu analīzes un to jautājumu identificēšanas, kas kopumā nodrošina šīs Eiropas līmeņa izpētes pievienoto vērtību. Katrs individuālais piemērs tika analizēts mācību brauciena pēdējā dienā. Tālāk tika analizēti 28 individuālie rezultāti, lai redzētu līdzības un atšķirības attiecībā uz to, kāpēc piemērs ir veiksmīgs. Ekspertu pieredze iepriekšējos projektos un literatūras apskats bija jau identificējis virkni faktoru, kas nodrošināja veiksmīgu profesionālās izglītības un apmācības īstenošanu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Viens analīzes veids tāpēc varēja būt 28 piemēru aplūkošana saistībā ar „veiksmes faktoru” sarakstu, kas bija izveidots kā kontrollapa. Tomēr projekta eksperti nolēma veikt individuālo piemēru analīzi bez šāda noteikta potenciālo veiksmes faktoru saraksta. Tā vietā tika izveidots pilnīgi jauns faktoru saraksts.

Mācību braucienų komandas identificēja ļoti daudz faktoru, kas gan palīdzēja, gan kavēja īstenot efektīvu praksi. Izmantojot iteratīvu procesu, šo faktoru skaitu samazināja un pārveidoja 68 veiksmes faktoros.<sup>4</sup> Dažus no šiem faktoriem novēroja daudzos mācību braucienų apmeklējumos, tas ir, tie bija bieži sastopami. Izskatās, ka šie bieži sastopamie faktori ir kopīgi daudzos piemēros, neskatoties uz atšķirīgu ekonomisko, politisko, kultūras un citu kontekstu. Tādejādi šie faktori bija īpaši interesanti tālākajā analīzē, kuras mērķis

<sup>4</sup> Sīks metodikas un iegūto rezultātu apraksts pieejams elektroniska dokumenta formātā projekta tīmekļa vietnē: <http://www.european-agency.org/agency-projects/vocational-education-and-training>





bija izstrādāt rekomendācijas, kas ir izmantojamas un noderīgas daudzos dažādos kontekstos. Visu 68 faktoru saraksts ir iekļauts 2.pielikumā.

Profesionālās izglītības un apmācības projekta konferencē, kas notika 2012.gada novembrī Kiprā, eksperti pārrunāja šos faktorus un akcentēja gan to nozīmīgumu, gan to savstarpējo saistību. Darba grupas izstrādāja un pierakstīja šo saistību skaidrojumus.

Katrs individuālais faktors, kas tika identificēts projektā, bija jau zināms no izpētes, vai ekspertu personīgās pieredzes. Konferences rezultāti parādīja, ka nav vajadzības detalizēti iedziļināties katrā individuālajā faktorā, bet projektam vajadzētu pētīt, kāpēc daži faktori parādās kopā un ko tas varētu nozīmēt rekomendāciju izstrādāšanas procesā.

Var novērot, ka reizēm indivīdi veiksmīgi apgūst profesionālo izglītību un apmācību, neskatoties uz grūtiem apstākļiem, kamēr citos gadījumos, kad apstākļi liekas ir optimālā līmenī, profesionālā izglītība un apmācība nav tik veiksmīga, kā tiek sagaidīts. Turklāt pierādījumi, kas iegūti mācību braucienā laikā, parāda, ka jebkuriem noturīgiem uzlabojumiem profesionālās izglītības un apmācības sistēmā, kas pievērš uzmanību tikai atsevišķiem aspektiem (piem., darba devēju finansiālajam atbalstam, kvotu sistēmai, akcentē praktisku apmācību, profesionālās izglītības un apmācības pagarinājuma shēmām) ir tikai ierobežota ietekme uz visaptverošiem panākumiem.

Izskatās, ka izglītības sistēmām kopumā, un īpaši profesionālās izglītības un apmācības sistēmām, ir noteikts sarežģītības līmenis. Šo sarežģītību ir jāsaprot, lai varētu izdarīt jēgpilnus secinājumus un lai varētu izstrādāt efektīvas rekomendācijas.

Tādas sarežģītas sistēmas kā profesionālās izglītības un apmācības sistēma, ietver dažus elementus, kas viens otru ietekmē. Šajā gadījumā tie ietver tādas ieinteresētās puses kā skolotājus, izglītojamos un darba devējus; tādas organizācijas kā skolas, uzņēmumus un resursu centrus; tādas aktivitātes kā konsultēšanu, mācīšanu, profilaksi priekšlaicīgai izglītības pamešanai u.t.t.

Projekts necentās identificēt 28 profesionālās izglītības un apmācības sistēmu visus elementus, kas tika novēroti, un saprast, kā šie elementi katrā sistēmā ietekmē viens otru, bet gan centās samazināt šo raksturīgo sarežģītību, izmantojot divus noteiktus paņēmienus. Pirmkārt, turpmākai analīzei tika pakļauti tikai tie elementi, kas tika uzskatīti par veiksmi veicinošiem. Otrkārt, uzmanība tika pievērsta tiem elementiem, kurus varēja novērot daudzos vai visos piemēros. Projekts individuāli neaplūkoja 28 profesionālās izglītības un apmācības sistēmas. Tā vietā projekts priekšplānā izvirza kopīgo šajās profesionālās izglītības un apmācības sistēmās. Kā redzams, tā saucamie „bieži sastopamie veiksmes faktori” pilda abas prasības: tie tiek uzskatīti par nozīmīgiem un tie ir novērojami vairākumā piemēru. Lai izstrādātu profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeli, kas aptver šos veiksmes faktorus, ir nepieciešams noteikt vai un kā faktori ietekmē viens otru. Katrs veiksmes faktors tika pārbaudīts attiecībā pret visiem pārējiem faktoriem, izmantojot statistiskas metodes, kā arī tos izvērtēja ekspertu grupa.

Paplašinātā Projekta konsultatīvā grupa noteica, vai veiksmes faktoram A ir ietekme uz veiksmes faktoru B un, ja jā, vai ietekmes līmenis ir zems, vidējs vai augsts.

Šāda grupas darba rezultātā izveidojās savienotu faktoru tīkls, kas veido *Profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeli*, kas atspoguļo galvenās iezīmes apmeklētajos 28 prakses piemēros. Šis modelis ir parādīts diagrammas veidā, kas ietver bieži sastopamos veiksmes faktorus ar bultām no šiem faktoriem, kas ietekmē citus faktorus. Tā kā šī diagramma ir diezgan sarežģīta, tad tikai tās daļas, no kurām var izdarīt noteiktus



secinājumus, būs iekļautas 5.nodaļā. Visa izstrādātā diagramma ir pieejama Projekta metodikas dokumentā.

5.nodaļā šis profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modelis ir izmantots projekta rekomendāciju pamatā. Atsevišķas šī modeļa daļas ir izmantotas, pirmkārt, lai samazinātu visa modeļa sarežģītību un, otrkārt, lai rekomendācijas, kuru pamatā ir viens faktors, nomainītu ar tādām, kas ņem vērā specifisku kontekstu un faktoru savstarpējo saistību modeli.

### **Ierobežojumi**

Pieeja, kura izmantota šajā projektā, iespējams satur noteiktus aizspriedumus, kuri ir jāaplūko, lai lasītājs kontekstā spētu labāk saprast un interpretēt rezultātus.

Pirmkārt, tie, kas uzņēma projekta mācību braucienus, jau iepriekš zināja, ka viņu piemērs ir izvēlēts kā „labās prakses piemērs”. Šī iemesla dēļ mācību braucienu laikā sniegtās prezentācijas un nodrošinātais ieskats bieži vien akcentēja aspektus, kas tika uzskatīti par galvenajiem veiksmes faktoriem. Objektu apmeklējumu ilgums (vidēji 1.5 līdz 2 dienas) un nepieciešamība doties uz dažādām vietām (piem., ministrijām, skolām, uzņēmumiem) ierobežoja sniegtā ieskata dziļumu. Tāpēc, lai gan projekts sniegs veiksmīgas profesionālās izglītības un apmācības prakses apskatu Eiropas valstīs, tas nesniegs atbildes uz visiem jautājumiem, kas varētu rasties.

Otrkārt, mācību braucienos praktiski uzmanības centrā bija profesionālās izglītības un apmācības iestādes un tajās īstenotās programmas. Tā rezultātā citi faktori – piemēram, specifisks politiskais ietvars vai finansiālā atbalsta shēmas darba devējiem, kas pieņem darbā izglītojamos ar speciālām izglītības vajadzībām – netika izvirzītas centrā un tādēļ tās ir mazāk pamanāmas veiksmes faktoru sarakstā. Lai arī visi dalībnieki piekrīt, ka šīs un citas jomas ir ļoti būtiskas, specifisks fokuss bija nepieciešams, lai optimāli izmantotu ierobežoto mācību braucienu laiku.

Bez tam, kā tas aprakstīts iepriekšējā nodaļā, virkne faktoru, kas tika identificēti dažos mācību braucienos, netika ņemti vērā, izstrādājot sistēmas modeli. Lai gan bija nepieciešams ignorēt šos faktoros, lai varētu atrast līdzības dažādu piemēru struktūrās un vidēs, ir jāaplūko arī šīs izvēles sekas. Eksperti identificēja, ka katrs no 68 faktoriem ir būtisks pats par sevi, t.i., tā saistība ar katru piemēru, kurā to konstatēja, nav atkarīga no tā, cik bieži tas tika novērots mācību braucienos. Pievēršot uzmanību faktoriem, kas parādās lielākajā daļā piemēru, iespējams tiek izslēgti tieši tie faktori, kas ir būtiski inovatīvām pieejām, bet kas nav plaši izplatītas un kas nav vispārpieņemta prakse profesionālajā izglītībā un apmācībā. Tātad projekts arī analizēja un diskutēja par faktoriem, kurus iepriekš aprakstītajā profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeļa izstrādes procesā neiekļāva. Šo diskusiju rezultāti ir atspoguļoti 6.nodaļā, kurā ir arī ietverti papildu secinājumi. Rekomendējam šos secinājumus ņemt vērā, īstenojot un uzturot profesionālo izglītību un apmācību izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

Šajā kontekstā ir svarīgi akcentēt jaunas pieejas, kuras īsteno dažās valstīs resursu centru veidā. Šie centri dod iespēju jauniešiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem dzīvot iekļaujošā vidē, nodrošinot atbalstu visos dzīves aspektos. Resursu centri darbojas kā katalizators, apvienojot dažādas nozares, piem., Izglītības, Veselības un Nodarbinātības ministrijas, vietējās varas institūcijas, uzņēmumus, vecāku asociācijas, u.t.t. Tie veido sinerģiju starp apmācības, nodarbinātības, dzīvokļu un pilsonības jautājumiem. Tie veido tiltu pāri plaisai, nodrošinot progresīvu pāreju uz vispārizglītojošo



sektoru tiem, kuriem ir 16 un vairāk gadu, un nodrošinot speciālistu atbalstu. Resursu centri dod iespēju indivīdiem saņemt ne tikai tūlītēju atbalstu, bet arī būt noteicējam par pārmaiņām lēmumu pieņemšanas procesā par piemērotām izglītības iespējām un nodarbinātību atvērtajā darba tirgū.

Cits diskusiju aspekts attiecas uz analīzes procedūrām. Lai gan visi mācību braucieni un faktoru apstiprināšana Kipras konferences laikā notika, iesaistot visus ekspertus (kuri pārstāvēja gan praktisko, gan politisko līmeni), profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeļa izstrādes pamatā bija mazākas ekspertu grupas darbs paplašinātajā Projekta konsultatīvajā grupā. Praktisku iemeslu dēļ, kā to iesaka speciālā literatūra par sistēmu veidošanu un analīzi, darbs šādā mazākā grupā nodrošināja, ka tiek atspoguļotas visas būtiskās perspektīvas. Tomēr, lai gan sistēmas modeli izstrādāja maza komanda, šī darba rezultāti tika izplatīti visiem ekspertiem galīgajai apstiprināšanai.



## 5. ANALĪZE, REZULTĀTI UN REKOMENDĀCIJAS

Pirms sākt veidot profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeli, kuram pamatā bija mācību braucienu pieredze, bija nepieciešams veikt faktoru sarakstam pievienot vēl dažus elementus, kuri līdz šim akcentēja ar profesionālās izglītības un apmācības struktūru, ieguldījumu vai ar procesu saistītus aspektus. Veidojot modeli sarežģītām profesionālās izglītības un apmācības sistēmām, tomēr bija nepieciešams vispārējs mērķis, uz kuru visiem sistēmas elementiem ir – vai būtu – jātiecas. Šajā projektā šāds mērķis ir *veiksmīga profesionālās izglītība un apmācība un pāreja uz atvērto darba tirgu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem*. Daudzi veiksmes faktori veicina šī mērķa sasniegšanu, bet mācību braucienos tika arī novērots, ka ir daži ar rezultātiem saistīti faktori, kas, zināmā mērā, ir priekšnosacījumi šī mērķa sasniegšanai. Ja profesionālās izglītības un apmācības sistēma nepievērš uzmanību kādam no šiem priekšnosacījumiem, vispārējo mērķi būs grūti sasniegt un noturēt.

Tāpēc šādi faktori, kurus pārrunāja un par kuriem vienojās Projekta konsultatīvā grupa, tika pievienoti veiksmes faktoru sarakstam (burti iekavās tiks izmantoti šīs nodaļas visās diagrammās, lai atvieglotu norādes):

- (A) Izglītojamo pārlicība, ka problēmas ir iespējams risināt;
- (B) Darba tirgus prasību saskaņošana ar izglītojamo prasmēm;
- (C) Darba devēju pārlicība, ka problēmas, kuru pamatā ir speciālās izglītības vajadzības/funkcionālie traucējumi, ir iespējams risināt;
- (D) Darba vietas vakances esamība atbilstošā ģeogrāfiskajā teritorijā laikā, kad izglītojamais meklē darbu;
- (E) Darba iespēju un izglītojamā individuālo vēlmju un gaidu saskaņošana;
- (F) Veiksmīga profesionālā izglītība un apmācība un pāreja uz atvērto darba tirgu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

Pilns faktoru saraksts tika analizēts, izmantojot cēloņu–seku saistības. Paplašinātā Projekta konsultatīvā grupa izskatīja tikai tās potenciālās sakarības, kurām mācību braucieni sniedza pietiekami daudz pierādījumu. Šīs sakarības identificēja, izmantojot visu faktoru korelāciju aprēķinu. Analīzē grupa lēma, vai tika novērota cēloņu-seku saistība, tādejādi veidojot sarežģītu savstarpēji saistītu faktoru tīklu, kas atspoguļo veiksmīgu profesionālās izglītības un apmācības piemēru, kas tika novēroti mācību braucienos, realitāti.

Atkarībā no tā, cik lielā mērā faktors ietekmē citus faktorus, vai kādā mērā kādu faktoru ietekmē citi faktori, visus faktorus var iedalīt noteiktās kategorijās pēc skaidrām pazīmēm. Piemēram, faktoriem, kurus ietekmē vairāki citi faktori, bet, kuri paši ietekmē daudzus citus faktorus (*aktīvie* faktori), ir potenciāls plašāk ietekmēt visu sistēmu. Tāpēc tiek uzskatīti par labu intervences sākuma punktu, lai uzsāktu izmaiņas profesionālās izglītības un apmācības sistēmā. Faktori, kas praktiski nemaz neietekmē citus faktorus (*lēnie/saistītie* faktori), gandrīz nemaz neietekmēs sistēmu. Tāpēc tiem nevajadzētu būt intervences prioritātei, ieteicams šāda veida faktorus izmantot sistēmas uzraudzīšanai, t.i. izstrādājot piemērotus indikatorus, kas padara šos faktorus redzamus. Šāda tipa papildu informācija tiek izmantota, lai izstrādātu efektīvas rekomendācijas un lai tās būtu – attiecībā uz sistēmas uzlabošanai nepieciešamās intervences nodrošināšanu – daudz iedarbīgākas.

Dažādas ieinteresēto pušu grupas (piem., izglītojamie, pedagogi, darba devēji) ir iesaistīti dažādās profesionālās izglītības un apmācības sistēmas daļās un, tāpēc tikai tie faktori, kas attiecas uz atbilstošo sistēmas daļu, ir svarīgi šīm grupām. Tomēr profesionālās

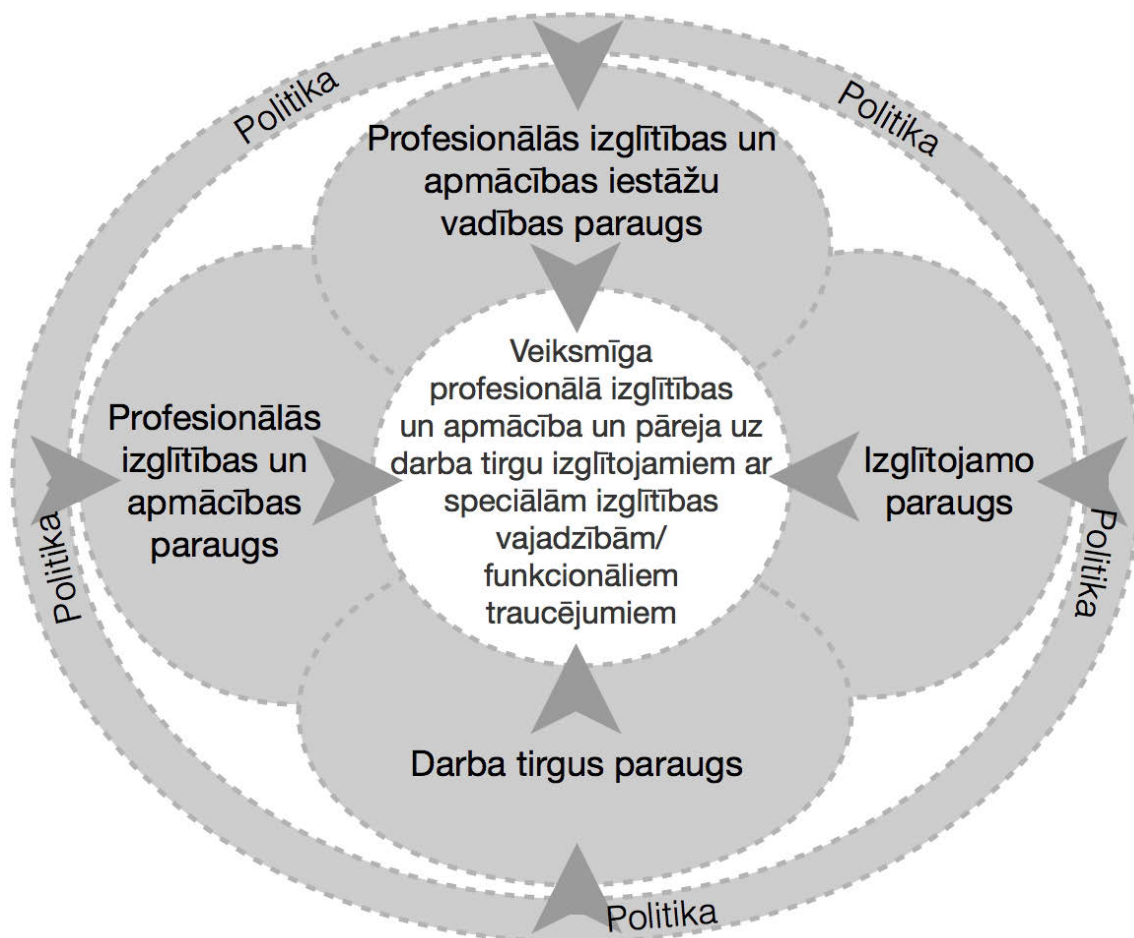


izglītības un apmācības sistēmas modelis vēl nešķiro dažādu ieinteresēto pušu lomas. Tā rezultātā nākamais solis sadala sistēmas modeli atbilstošās daļās, izdalot četras ieinteresēto pušu lomas:

- profesionālās izglītības un apmācības iestāžu vadītāji
- profesionālās izglītības un apmācības darbinieki
- izglītojamie
- esošie un nākamie darba devēji/darba tirgus pārstāvji.

Šīs daļas sniedz vienkāršotu skatu uz savstarpējām attiecībām starp faktoriem, kas ir būtiskas katrai lomai. Tā kā šīs profesionālās izglītības un apmācības sistēmas modeļa daļas atspoguļo arī veiksmes faktoros, kuri atkārtoti tika novēroti mācību braucienos, tās nosauca par *paraugiem (patterns)*. 3.pielikums sastāv no faktoru, kas pieder katram no četriem paraugiem, pārskata.

Ir jāatzīmē, ka faktori var parādīties vai piederēt vairāk kā vienam no šiem paraugiem. Piemēram, faktors „*Daudznozaru komandu esamība*” parādās profesionālās izglītības un apmācības vadības paraugā (jo komandas ir jāvada), profesionālās izglītības un apmācības paraugā (jo katrs komandas loceklis savas kompetences ietvaros sniedz ieguldījumu izglītības un apmācības procesā) un izglītojamo paraugā (jo izglītojamais tiek ar vairākām personām, kuras ir atbildīgas par dažādiem izglītības procesa uzdevumiem un jautājumiem).



1.attēls Profesionālās izglītības un apmācības paraugs



1.attēls atspoguļo četrus paraugus un kā tie veicina sistēmas vispārējā mērķa sasniegšanu, t.i. veiksmīgas profesionālās izglītības un apmācības un pārejas uz nodarbinātību izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem nodrošināšanu. Politikas līmenis, kas parādīts ārējā aplī, var ietekmēt faktorus paraugos. Politikas līmeņa rekomendācijām ir jānodrošina, ka politikas pamatnostādnes pienācīgi saskaņo būtiskos faktorus tā, lai katrs paraugs sniedz optimālu ieguldījumu profesionālās izglītības un apmācības mērķa sasniegšanā.

Pēdējā analīzes soļa mērķis bija identificēt jomas, kurās ir nepieciešamas rekomendācijas, lai uzlabotu profesionālās izglītības un apmācības sistēmas darbību. Šīs jomas tika minētas katra mācību braucienā pēdējās dienas diskusijās, kad tika akcentēti aspekti, kuriem pēc ekspertu domām, jāpievērš papildu uzmanība. Šādi jautājumi, kas saistīti ar konkrētiem veiksmes faktoriem sistēmas modelī, tika identificēti vairākus no 28 mācību braucienā prakses piemēriem:

#### *Profesionālās izglītības un apmācības vadības paraugs*

- Skolas/profesionālās izglītības un apmācības iestādes vadība;
- Daudznozaru komandu vadība;

#### *Profesionālās izglītības un apmācības paraugs*

- Uz izglītojamo centrētas pieejas;
- Individuālo plānu izmantošana izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejā no skolas uz darba tirgu;
- Stratēģijas izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- Darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošana;

#### *Izglītojamo paraugs*

- Izglītojamo spēju akcentēšana;
- Darba iespēju un izglītojamo individuālo vēlmju un gaidu saskaņošana;
- Sadarbības struktūru izveidošana ar vietējiem uzņēmumiem praktiskās apmācības un/vai nodarbinātības nodrošināšanai pēc izglītības iestādes pabeigšanas;

#### *Darba tirgus paraugs*

- Sakaru nodrošināšana ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem praktiskai apmācībai un darba iespējām, kurām pamatā ir uzticēšanās un iepriekšējā pieredze;
- Atbalsts izglītojamiem un darba devējiem pārejas posmā uz atvērto darba tirgu;
- Papildu pasākumu nodrošināšana, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos.

Katrs no minētajiem jautājumiem tiks sīkāk analizēts turpmākajās nodaļās. Analīze akcentē katru identificēto faktoru, kuram nepieciešama papildu uzmanība, un visus pārējos faktorus paraugā, kuriem ir ietekme vai kurus tieši ietekmē šis specifiskais faktors.



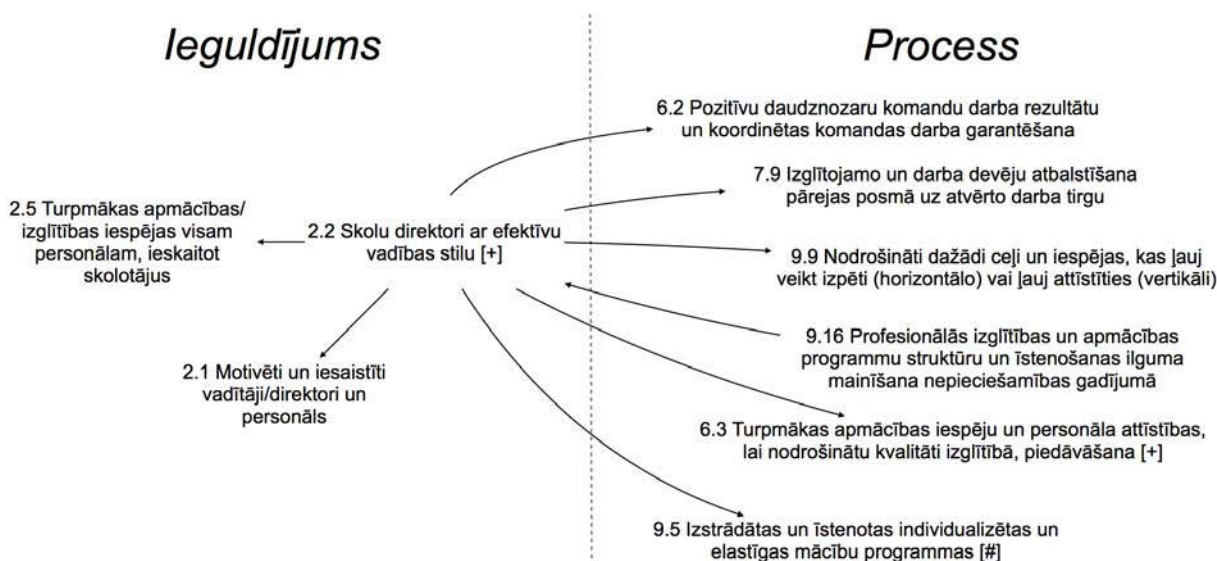


Šie akcentētie faktori ir atspoguļoti diagrammās.<sup>5</sup> Pamatojoties uz šo analīzi, katram izvēlētajam faktoram<sup>6</sup> tika izstrādātas rekomendācijas, kuras iespējams uzlabos sistēmu.

Dažiem faktoriem ir spēcīga ietekme uz daudziem citiem faktoriem. Šie ir *aktīvie* faktori un tiem ir potenciāls ietekmēt visu sistēmu. Tāpēc efektīvi būtu uzsākt pasākumus, ņemot vērā šos aktīvos faktorus. Aktīvie faktori attēlos ir atzīmēti ar [+]. Daži citi faktori gan ietekmē, gan tos ietekmē daudzi citi faktori. Šie ir *kritiskie* faktori. Arī tiem ir spēcīga ietekme, bet ir jāuzmanās veicot izmaiņas šajos faktoros, jo tās var radīt daudzas gan vēlamas, gan nevēlamas sekas. Šīs nodaļas attēlos kritiskie faktori atzīmēti ar [#].

## 5.1 Profesionālās izglītības un apmācības iestāžu vadības paraugs

### 5.1.1 Skolas/profesionālās izglītības un apmācības iestādes vadība



2.attēls Skolas/profesionālās izglītības un apmācības iestādes vadība

#### Apraksts

Efektīvai skolas vadībai nepieciešams skats uz nākotni un tai ir jābūt elastīgai, kā arī jāspēj, ja nepieciešams, mainīt profesionālās izglītības un apmācības programmas struktūru un īstenošanas laiku atbilstoši izglītojamo vajadzībām. Lai nodrošinātu izglītības kvalitāti, efektīvi vadītāji piedāvās arī profesionālās pilnveides iespējas visiem darbiniekiem, ieskaitot skolotājus. Šādi vadītāji rada atmosfēru, kurā visi darbinieki ir motivēti un iesaistīti. Viņi sekmēs individuālas un elastīgas mācību programmas izstrādi izglītojamiem, kā arī veicinās dažādu ceļu un iespēju nodrošināšanu, kas ļauj veikt izpēti (horizontālo) un attīstību (vertikālo) atbilstoši izglītojamo vajadzībām. Efektīva vadība garantē pozitīvu daudznozaru komandu un koordinēta komandas darba ietekmi. Tā nodrošina atbalstu izglītojamiem un darba devējiem pārejas periodā uz atvērto darba tirgu.

#### Rekomendācijas

Skolu vadībai ir jāizstrādā iekļaujoša politika, kurā atšķirības starp izglītojamiem tiek uzskatītas par „normālu” izglītības kultūras daļu, un jāveido motivējoša un uzticības pilna

<sup>5</sup> Bulta no A uz B norāda, ka A ietekmē B. Bultas trekņrakstā norāda spēcīgu ietekmi.

<sup>6</sup> Lai palīdzētu lasītājam, visi attēlos redzamie faktori ir apzīmēti ar cipariem vai burtiem. Visu ieguldījuma, struktūras un procesa faktoru saraksts ir ietverts 2.pielikumā. Papildus šī ziņojuma 5.nodaļā ir uzskaitīti rezultatīvie faktori.

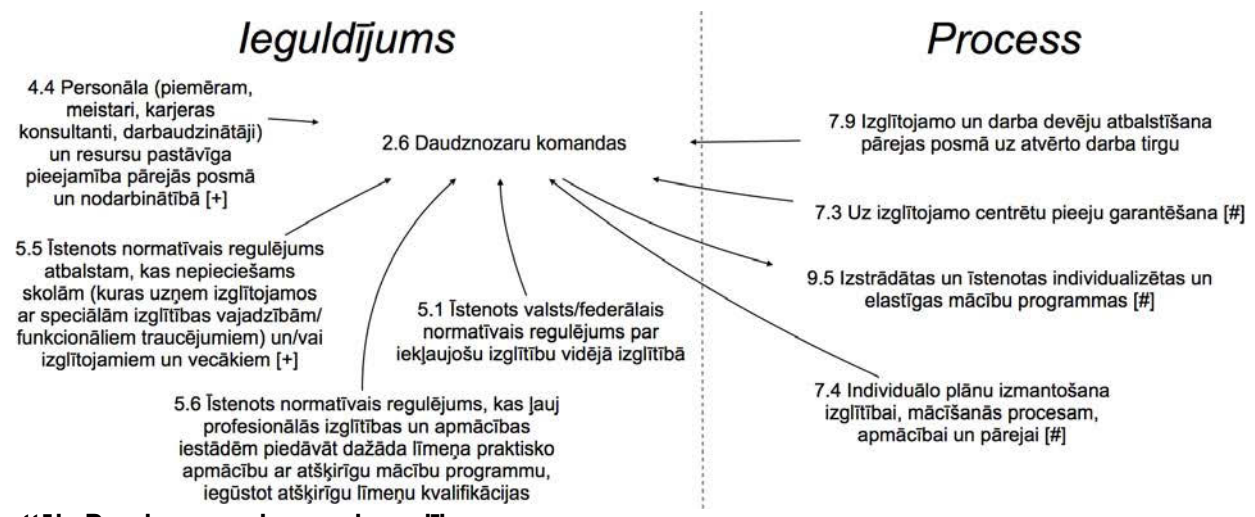




atmosfēra. Efektīva līderība tiks īstenota, ja lēmumi un rīkojumi „no augšas” tiks aizstāti ar komandas darbu un sadarbību problēmu risināšanā.

Efektīvu skolas vadību ietekmē vadītāji, kuri domā par nākotni un ir pietiekami elastīgi, lai mainītu profesionālās izglītības un apmācības programmu struktūru un īstenošanas laiku, lai nodrošinātu izglītojamo vajadzības.

### 5.1.2 Daudznozaru komandu vadība



3.attēls Daudznozaru komandu vadība

#### Apraksts

Daudznozaru komandām ir jānodrošina pietiekamu darbinieku skaitu (piem., meistarus, karjeras konsultantus, darbaudzinātājus u.c.) un pietiekamus resursus, kas nepārtraukti ir pieejami pārejas posmā un nodarbinātības laikā. Lai izmantotu individuālos plānus, izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejā uz darba tirgu, kā arī lai garantētu uz izglītojamo centrētas pieejas un atbilstošu atbalstu izglītojamiem un darba devējiem pārejas periodā uz atvērto darba tirgu, ir nepieciešamas daudznozaru komandas. Šīs komandas, tajā pašā laikā, var atbalstīt individualizētas, elastīgas mācību programmas izstrādi un īstenošanu.

Valsts/federālajam normatīvajam regulējumam iekļaujošas izglītības jomā par vidējo izglītību un par atbalsta nodrošināšanu skolām un/vai izglītojamiem un viņu vecākiem ir jāgarantē efektīvu daudznozaru komandu darbību. Normatīvajam regulējumam ir arī jāļauj profesionālās izglītības un apmācības iestādēm piedāvāt dažāda līmeņa apmācību pēc atšķirīgas mācību programmas, kuras rezultātā iegūst atšķirīgu kvalifikācijas līmeni.

**Rekomendācijas**

Daudznozaru komandām, kurām ir skaidri noteiktas lomas, ir jāpieņem komandas darba pieeja un jānodrošina augsta līmeņa iekšējā komunikācija (kolēģu koučings, neformālas diskusijas, problēmu risināšana sadarbojoties, u.c.) un ārējā komunikācija ar citiem pakalpojumu sniedzējiem.

Lai atbalstītu daudznozaru komandu darbu, ir svarīgi, lai darbiniekiem būtu kompetence individuālo plānu izstrādē, uz izglītojamo centrētu pieeju izmantošanā un atbalsta nodrošināšanā izglītojamiem un darba devējiem pārejas posmā uz darba tirgu.

Skaidram valsts/federālajam normatīvajam regulējumam par iekļaujošu izglītību ir jābūt

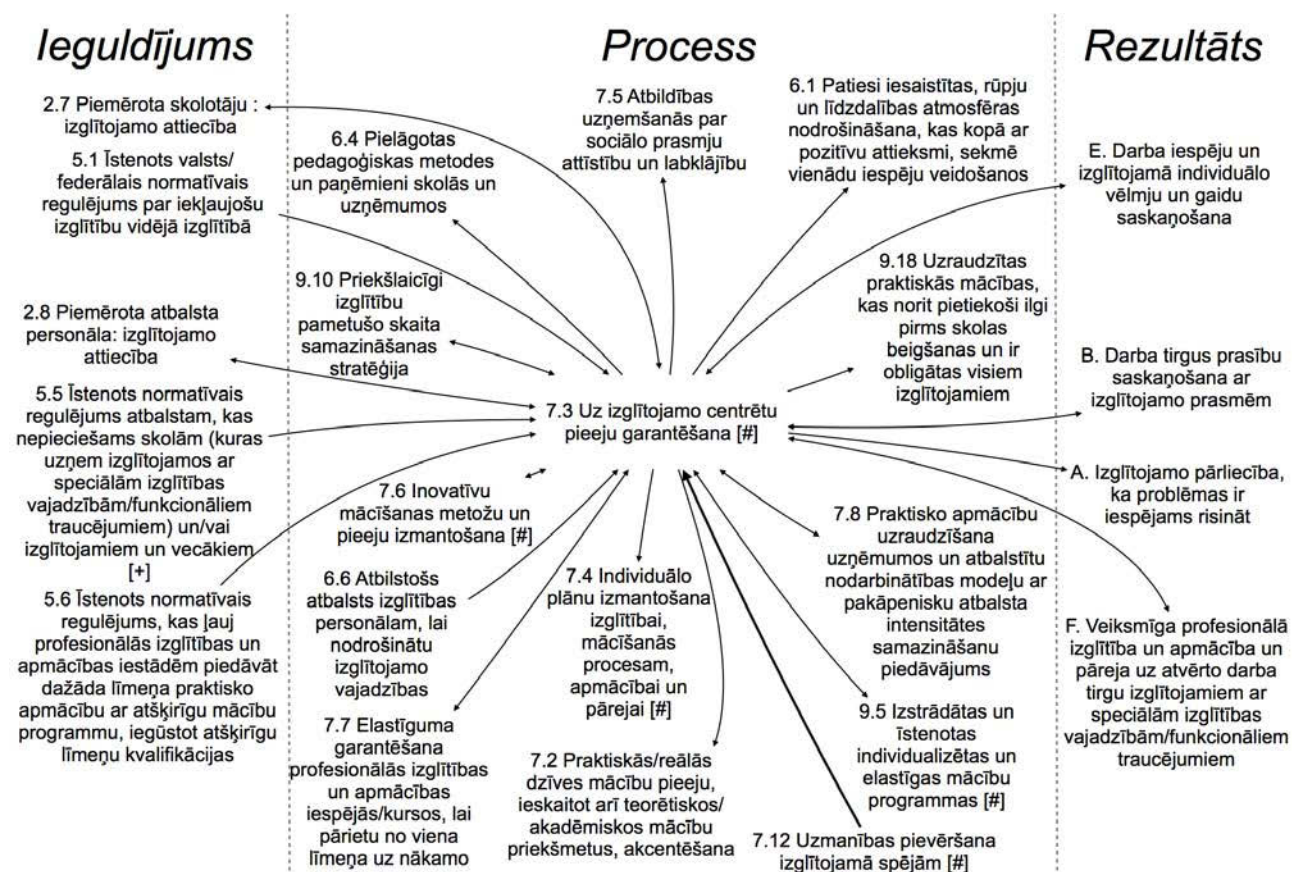


pamatā daudznozaru komandu darbībai. Normatīvajam regulējumam ir jānosaka:

- valsts mērķi iekļaujošai izglītībai;
- atbilstošs atbalsts un nodrošinājums attiecībā uz izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem;
- atbildības decentralizācija;
- elastīgums, kas pieļauj apmācības, mācību programmu un kvalifikācijas līmeņu dažādību, kā arī kas atbalsta uz izglītojamo centrētu pieeju izmantošanu.

## 5.2 Profesionālās izglītības un apmācības paraugs

### 5.2.1 Uz izglītojamo centrētas pieejas



#### 4.attēls Uz izglītojamo centrētas pieejas

#### Apraksts

Uz izglītojamo centrētas pieejas izmantošana ir jāgarantē, ieviešot normatīvo regulējumu iekļaujošas izglītības jomā, kas nodrošina nepieciešamo atbalstu skolām un/vai izglītojamiem un viņu vecākiem. Ir arī svarīgi, lai profesionālās izglītības un apmācības iestādēm būtu atļauts piedāvāt dažāda līmeņa apmācību ar atšķirīgu mācību programmu, rezultātā iegūstot atšķirīgu kvalifikācijas līmeni. Lai īstenotu uz izglītojamo centrētas pieejas, ir jānodrošina pietiekošs atbalsts pedagogiem, lai viņi spētu nodrošināt izglītojamo vajadzības.



Uz izglītojamo centrētas pieejas ietekmē vairākus faktorus un vairāki faktori ietekmē šīs pieejas. Piemēram:

- inovatīvu mācību metožu un pieeju izmantošana;
- individualizētu un elastīgu mācību programmu īstenošana;
- atbilstoša skolotāju : izglītojamo un atbalsta personāla : izglītojamo attiecība;
- elastīgums profesionālās izglītības un apmācības iespējās un kursu nodrošinājumā, kas ļauj pāriet no viena līmeņa uz nākamo;
- tādu darbību sekmēšana, kas novērš vai samazina priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu;
- uzticības, rūpju un piederības atmosfēras uzturēšana.

Uz izglītojamo centrētas pieejas ietekmē arī sociālo prasmju un praktisko mācīšanās iemaņu veidošanu un atbalsta izglītojamo spēju akcentēšanu. Bez tam uz izglītojamo centrētas pieejas ietekmē pedagoģisko metožu un paņēmienu pielāgošanu skolās un uzņēmumos, kā arī individuālo plānu izmantošanu.

Uz izglītojamo centrētas pieejas ietekmē praktisko apmācību uzņēmumos, kas notiek pirms skolas beigšanas un atbalstītas nodarbinātības modeļos, kuros pakāpeniski tiek samazināts atbalsta līmenis. Tādā veidā šīs pieejas veicina korelāciju starp darba tirgus prasībām un izglītojamo prasmēm. Šīs pieejas sekmē arī pieaugošo izglītojamo pašapziņu attiecībā uz to, ka izaicinājumus ir iespējams risināt, kā arī tās veicina veiksmīgas profesionālās izglītības un apmācības un pārejas uz atvērto darba tirgu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem īstenošanu.

### **Rekomendācijas**

Uz izglītojamo centrētas pieejas attiecībā uz plānošanu, mērķu izvirzīšanu un mācību programmas izstrādāšanu ir jāizmanto profesionālās izglītības un apmācības mācību procesā tā, lai mācību programma, pedagoģiskās metodes un materiāli, kā arī vērtēšanas metodes un mērķi ir pielāgoti individuālām vajadzībām.

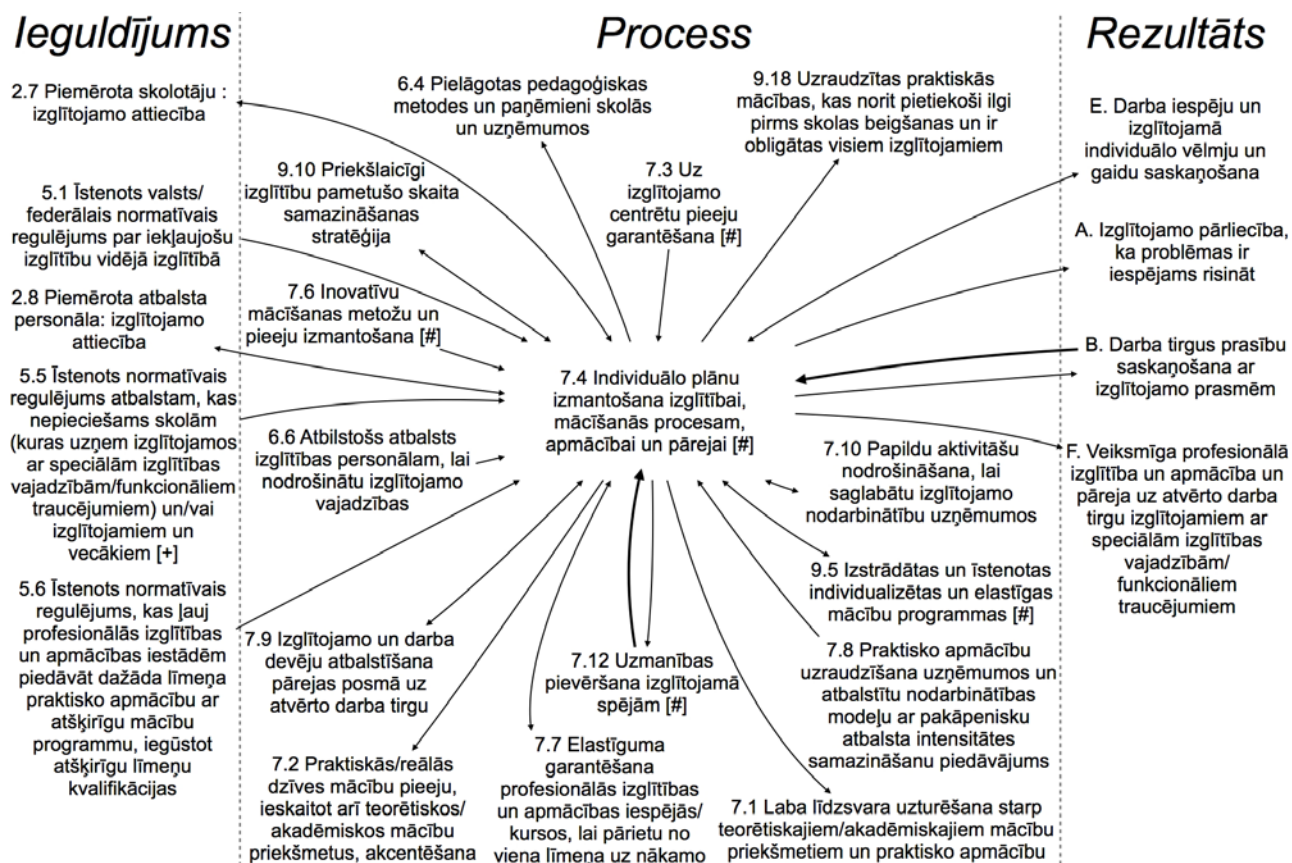
Uz izglītojamo centrētas pieejas nodrošināšanu veicina:

- inovatīvu mācību metožu un materiālu izmantošana, kā arī individualizēta un elastīga mācību programma;
- uzraudzītas mācību prakses nodrošināšana un atbalstītu nodarbinātības modeļu piedāvāšana uzņēmumos;
- darba tirgus prasību un darba iespēju un izglītojamo prasmju, vēlmju un gaidu saskaņošana.





## 5.2.2 Individuālo plānu izmantošana izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejā no skolas uz darba tirgu



5.attēls Individuālo plānu izmantošana izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejā no skolas uz darba tirgu

### Apraksts

Individuālo plānu izmantošanu izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejā uz darba tirgu garantē normatīvā regulējuma ieviešana. Šim regulējumam ir jāakcentē iekļaujoša izglītība, nodrošinot, ka nepieciešamais atbalsts tiek sniegts skolām, izglītojamiem un viņu vecākiem, kā arī jāļauj profesionālās izglītības un apmācības iestādēm piedāvāt dažādus apmācības līmeņus, kuros īsteno atšķirīgu mācību programmu, kuras rezultātā iegūst atšķirīgu kvalifikācijas līmeni. Efektīvu individuālo plānu izmantošanu ietekmē inovatīvu mācību metožu un materiālu izmantošana un atbalstītu nodarbinātības modeļu piedāvājums. Individualizētas, elastīgas mācību programmas izstrāde un īstenošana, pietiekama atbalsta nodrošināšana pedagogiem izglītojamo vajadzību nodrošināšanai un uz izglītojamo centrētu pieeju garantēšana arī ietekmē individuālo plānu izmantošanu.

Individuālo plānu izmantošanai ir nepieciešama atbilstoša pedagogu : izglītojamo, atbalsta personāla : izglītojamo attiecība, kā arī elastīgums profesionālās izglītības un apmācības iespējās/kursos, kas ļauj pāriet no viena līmeņa nākamajā. Individuālie plāni ietekmē arī šos faktorus. Šie plāni veicina arī līdzsvara saglabāšanu starp teorētiskiem mācību priekšmetiem un praktisko apmācību, akcentē izglītojamo spējas un praktisko mācību pieeju izmantošanu, kā arī sekmē darbības, kas novērš vai ierobežo priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu. Individuālo plānu izmantošana ietekmē pedagoģisko metožu un paņēmienu pielāgošanu, praktisko apmācību uzņēmumos un atbalstu izglītojamiem un



darba devējiem gan pārejas periodā uz darba tirgu, gan vēlāk, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos.

Runājot par rezultātiem, individuālo plānu izmantošana veicina darba iespēju un izglītojamo individuālo vēlmju un gaidu saskaņošanu, kā arī darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošanu. Bez tam šie plāni sekmē izglītojamo pašapziņas paaugstināšanos, sniedzot viņiem apziņu, ka izaicinājumus var risināt, kā arī tie veicina veiksmīgu profesionālo izglītību un apmācību un pāreju uz atvērto darba tirgu.

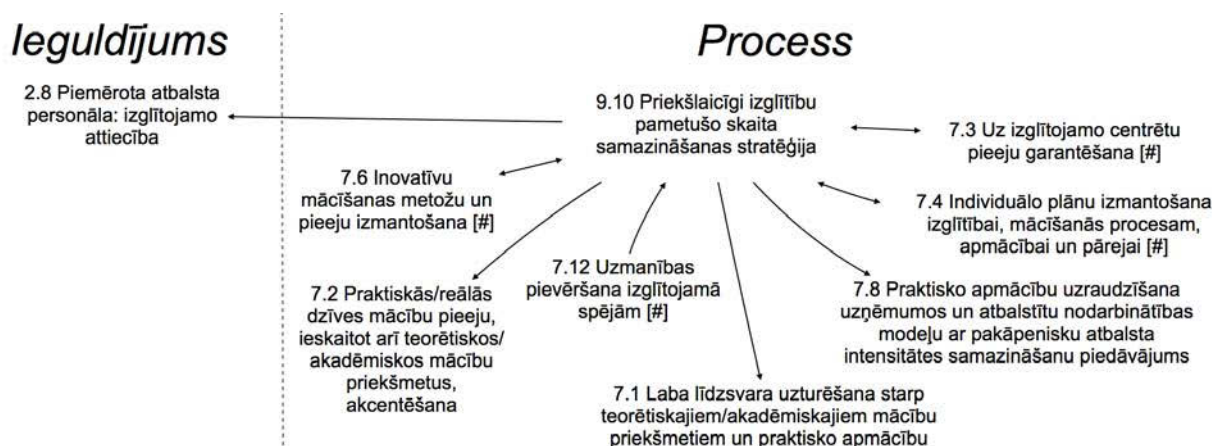
### Rekomendācijas

Mācību procesā ir jāizmanto elastīgas pieejas, kas ļauj izstrādāt un īstenot individuālos plānus. Labs plāns sniedz informāciju un iegūst informāciju no daudznozaru komandu darba pieejas. Tas ir viegli izmantojams dokuments, kuru visi iesaistītie regulāri pārskata un papildina. Izglītojamie no paša sākuma ir iesaistīti individuālajā plānošanas procesā un viņi tiek uzklautīti visā plāna darbības laikā.

Individuālo plānu izmantošanu atbalsta:

- individualizētas un elastīgas mācību programmu īstenošana un uz izglītojamo centrētu pieeju nodrošināšana;
- izglītojamo un darba devēju atbalstīšana pārejas periodā un papildu pasākumu nodrošināšana;
- darba tirgus prasību, darba iespēju un izglītojamo prasmju, vēlmju un gaidu saskaņošana.

### 5.2.3 Stratēģijas priekšlaicīgi izglītību pametušo skaita samazināšanai



6.attēls Stratēģijas priekšlaicīgi izglītību pametušo skaita samazināšanai

### Apraksts

Darbības, kas novērš vai samazina priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu gan pašas ietekmē, gan tās tiek ietekmētas, izmantojot inovatīvas mācību metodes un pieejas, individuālos plānus un nodrošinot uz izglītojamo centrētu pieeju izmantošanu. Uzmanības pievēršana izglītojamo spējām arī veicina priekšlaicīgi izglītību pametušo skaita samazināšanu.

Priekšlaicīgas izglītības pamešanas novēršana, savukārt, sekmē praktisku mācību pieeju akcentēšanu, kas ietver teorētiskos/akadēmiskos mācību priekšmetus un saglabā līdzsvaru starp teorētiskajiem mācību priekšmetiem un praktisko apmācību. Tā arī sekmē



praktisko apmācību uzņēmumos un atbalstītos nodarbinātības modeļos ar pakāpeniski samazinātu atbalsta līmeni. Priekšlaicīgas izglītības pamešanas novēršanai ir nepieciešami resursi un tāpēc tas ietekmē arī atbalsta personāla : izglītojamo attiecību.

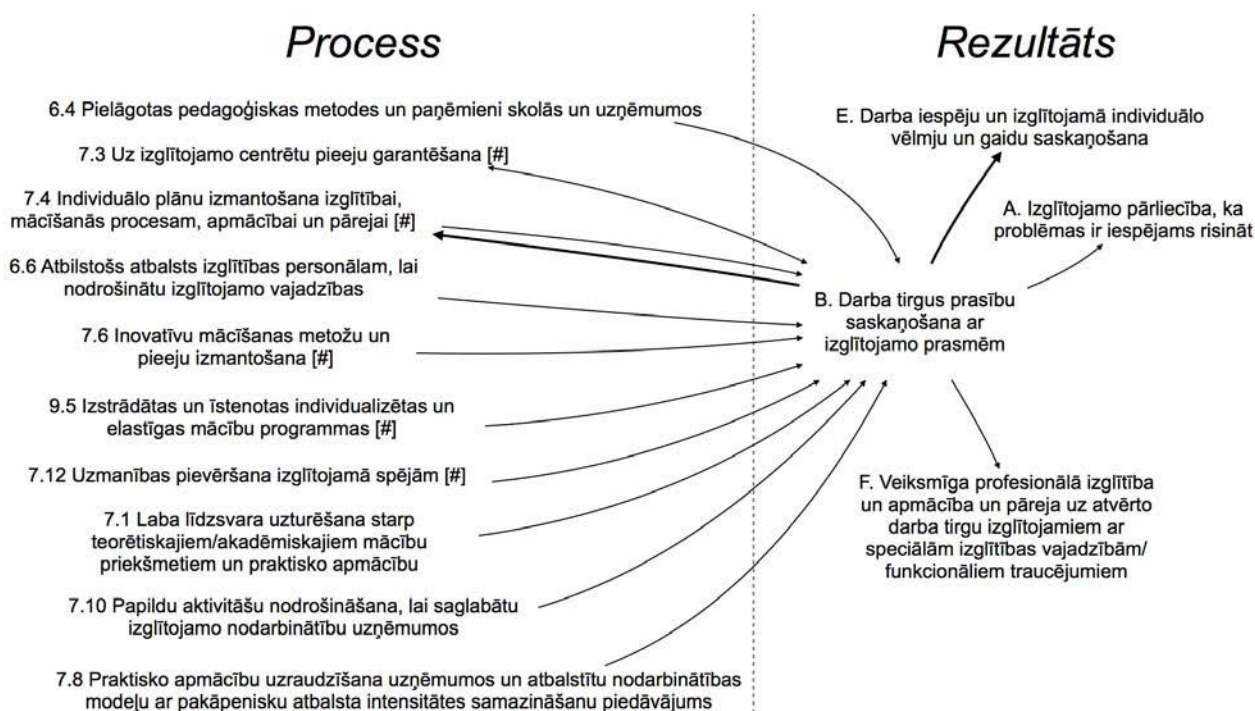
### Rekomendācijas

Skolām/profesionālās izglītības iestādēm ciešā sadarbībā ar vietējiem sociālās palīdzības dienestiem, ir jāsāk preventīvais izglītības darbs, lai samazinātu priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu, kā arī jāizstrādā nepieciešamie pasākumi, lai tie izglītojamie, kas ir pametuši mācības, atrastu jaunas alternatīvas.

Efektīvu darbību, kas novērš vai samazina priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu, atbalsta:

- inovatīvu mācību metožu, praktisku mācību pieeju un individuālo plānu izmantošana;
- uzmanības pievēršana izglītojamo spējām un uz izglītojamo centrētu pieeju garantēšana.

### 5.2.4 Darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošana



### 7.attēls Darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošana

#### Apraksts

Atbilstoša darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošana ir rezultatīvais faktors, kuru ietekmē ļoti daudzi citi faktori. Piemēram, pedagoģisko metožu un paņēmieni pielāgošanai skolās un uzņēmumos, kā arī pietiekama atbalsta nodrošināšanai pedagogiem atbilstoši izglītojamo vajadzībām, ir ietekme uz šo korelāciju. Tāpat, līdzsvara uzturēšana starp teorētiskajiem/akadēmiskajiem mācību priekšmetiem un praktisko apmācību, inovatīvu mācību metožu un pieeju izmantošana ietekmē prasmju un prasību saskaņošanu. Uzraudzītu praktisko apmācību uzņēmumos nodrošināšana, atbalstītu nodarbinātības modeļu piedāvājums, papildu pasākumus nodrošināšana, kas sekmē





izglītojamo darba vietu saglabāšanu uzņēmumos, un izglītojamo spēju akcentēšana arī ietekmē šo korelāciju. Individualizētu un elastīgu mācību programmu izstrāde un īstenošana ietekmē prasmju, kas nepieciešamas darba tirgū, un izglītojamā prasmju saskaņošanu.

Korelācija starp darba tirgus prasībām un izglītojamo prasmēm gan ietekmē, gan to ietekmē uz izglītojamo centrētu pieeju garantēšana un individuālo plānu izmantošana izglītībai, mācīšanās procesam, apmācībai un pārejai uz darba tirgu.

Izglītojamo prasmju saskaņošana ar darba tirgus prasībām paaugstinās izglītojamo pašapziņu, sekmēs saistību starp darba iespējām un izglītojamo individuālām vēlmēm un gaidām, kā arī veicinās veiksmīgu profesionālās izglītības un apmācības un pārejas uz darba tirgu īstenošanu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

## Rekomendācijas

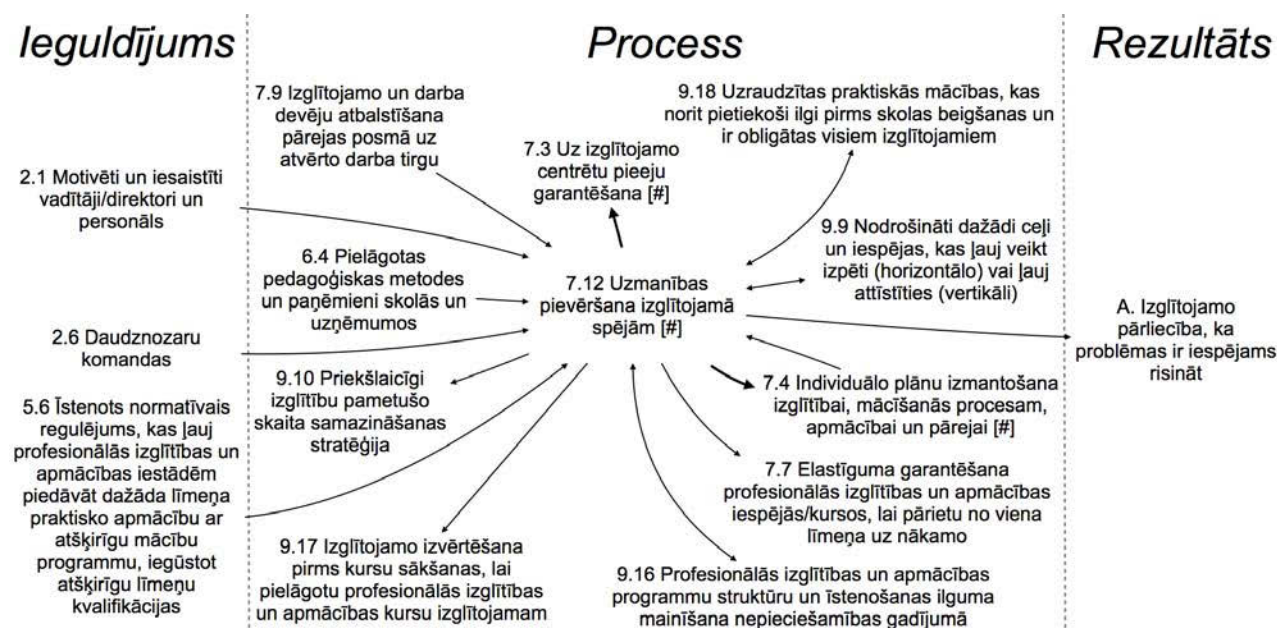
Profesionālās izglītības un apmācības programmas/kursi ir periodiski jāpārskata gan iekšēji (t.i. attiecībā pret jaunākajiem darba tirgus analīzes rezultātiem), gan ārēji (t.i. valsts aģentūras), lai varētu pielāgoties šī brīža un nākotnes prasmju vajadzībām.

Darba tirgus prasību un izglītojamo prasmju saskaņošanas nodrošināšanu atbalsta:

- inovatīvu mācību metožu izmantošana un individualizētu un elastīgu mācību programmu īstenošana, kas galveno uzmanību pievērš izglītojamo spējām;
- praktiskās apmācības nodrošināšana, atbalstītas nodarbinātības modeļa piedāvājums un papildu pasākumu nodrošināšana izglītojamo darba vietu saglabāšanai uzņēmumos.

## 5.3 Izglītojamo paraugs

### 5.3.1 Izglītojamo spēju akcentēšana



## 8. attēls Izglītojamo spēju akcentēšana



## Apraksts

Izglītojamo spēju akcentēšanu atbalsta normatīvais regulējums, kas ļauj profesionālās izglītības un apmācības iestādēm piedāvāt dažāda līmeņa praktisko apmācību, kuras rezultātā izglītojamie iegūst atšķirīgu kvalifikāciju, kā arī daudznozaru komandas un motivēti un iesaistīti vadītāji un personāls.

Izglītojamo spēju akcentēšana iekļauj izglītojamo izvērtēšanu pirms mācību uzsākšanas, lai varētu individuāli pielāgot profesionālās izglītības un pamācības programmu, garantēt uz izglītojamo centrētas pieejas un nodrošināt pielāgotas mācību metodes un paņēmienus skolās un uzņēmumos. Tā arī ietekmē atbalstu izglītojamiem un darba devējiem pārejas periodā uz atvērto darba tirgu, darbības, kas tiek veiktas, lai novērtu vai ierobežotu priekšlaicīgu izglītības pamešanu, un ietekmē elastīgumu profesionālās izglītības un apmācības iespēju nodrošināšanā, kas ļauj pāriet no viena līmeņa nākamajā.

Izglītojamo spēju akcentēšana ietekmē vairākus faktoru un vairāki faktori ietekmē izglītojamo spēju akcentēšanu: profesionālās izglītības un apmācības programmu struktūras un īstenošanas ilguma maiņa nepieciešamības gadījumā, dažādu ceļu un iespēju nodrošināšana, lai ļautu veikt izpēti (horizontāli) un lai ļautu attīstīties (vertikāli), uzraudzītas mācību prakses īstenošana, kas ir obligāta visiem izglītojamiem un notiek pietiekoši ilgi pirms izglītības iestādes beigšanas, kā arī individuālo plānu izmantošana izglītībā, mācīšanās procesā, apmācībā un pārejas periodā. Izglītojamo spēju akcentēšana veicina izglītojamo pārliecības veidošanu, ka procesa nākotnes izaicinājumus ir iespējams risināt.

## Rekomendācijas

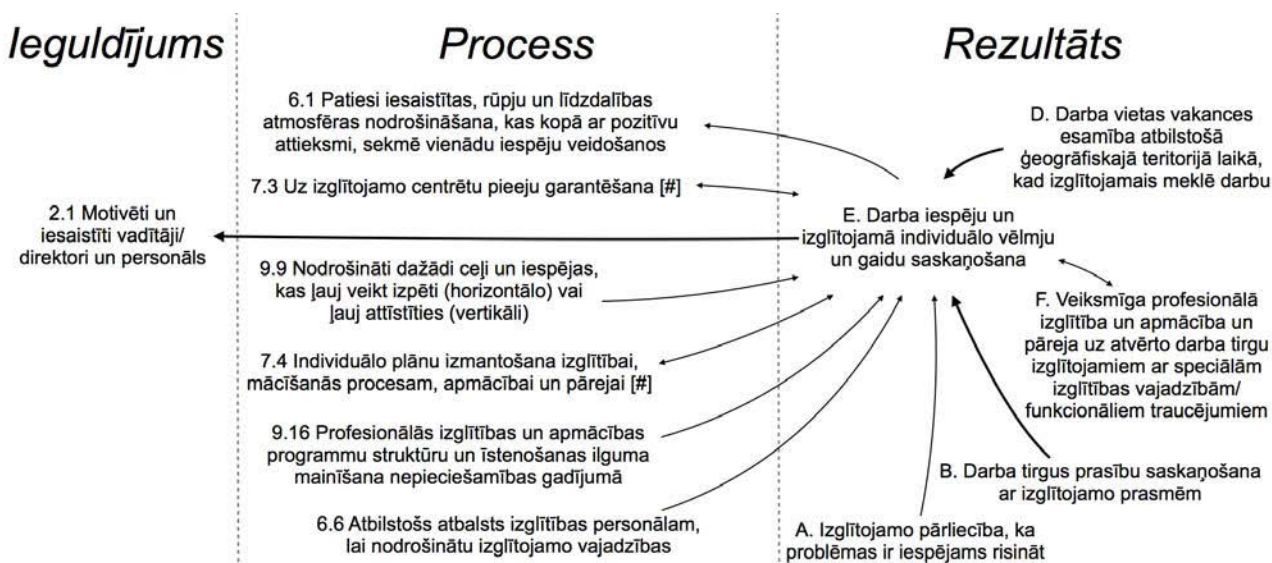
Visu darbinieku mācību pieeju uzmanības centrā ir jābūt izglītojamo spējām un viņiem ir jāsaprot iespējas nevis problēmas. Galvenā uzmanība ir jāpievērš tam, ko izglītojamie var izdarīt, nevis tam, ko viņi *nespēj* izdarīt, un ir jāpanāk, lai visi izglītojamie justos pašapzinīgāki un pārliecinātāki.

Izglītojamā spēju akcentēšanu atbalsta:

- normatīvais regulējums, kas pieļauj atšķirīgu praktisko apmācību, atšķirīgas mācību programmas un kvalifikācijas līmeņus, un iespēju mainīt profesionālās izglītības un apmācības programmu struktūru un īstenošanas ilgumu;
- dažādi programmu īstenošanas ceļi;
- iesaistīts personāls un daudznozaru komandas, kas pielāgo pedagoģiskās metodes un paņēmienus;
- individuālo plānu izmantošana;
- uzraudzītas praktiskās apmācības nodrošināšana un darba devēju un izglītojamo atbalsts pārejas posmā.



### 5.3.2 Darba iespēju un izglītojamo individuālo vēlmju un gaidu saskaņošana



9.attēls Darba iespēju un izglītojamo individuālo vēlmju un gaidu saskaņošana

#### Apraksts

Savstarpējā saistība starp darba iespējām un izglītojamo individuālajām vēlmēm un gaidām ir profesionālās izglītības un apmācības sistēmas būtiskākais rezultāts. Šī korelācija tiek veidota, nodrošinot pietiekošu atbalstu pedagogiem, lai nodrošinātu izglītojamo vajadzības nepieciešamības gadījumā, mainot profesionālās izglītības un apmācības programmu struktūru un īstenošanas ilgumu un nodrošinot dažādas pieejas un iespējas, kuras ļauj veikt izpēti (horizontāli) vai ļauj attīstīties (vertikāli). Citi rezultatīvie faktori arī ietekmē šo savstarpējo saistību: sakrītība starp darba tirgus prasībām un izglītojamo prasmēm, izglītojamā pārliecība, ka izaicinājumus ir iespējams risināt, un darba vietas vakances esamība laikā, kad izglītojama meklē darbu. Pat profesionālās izglītības un apmācības sistēmas mērķis veiksmīgai profesionālai izglītībai un apmācībai un pārejai uz atvērtu darba tirgu ietekmē šo faktoru.

Saistība starp darba iespējām un izglītojamo individuālajām vēlmēm un gaidām ietekmē un to ietekmē uz izglītojamo centrētas pieejas garantēšanu un individuālo plānu izmantošanu. Darba iespēju saskaņošana ar izglītojamo vēlmēm un gaidām ietekmē arī vadības un personāla motivāciju un iesaisti, tādā veidā ietekmējot patiesu rūpju, piederības un pozitīvas attieksmes atmosfēru, kura veicina vienlīdzīgu iespēju veidošanos.

#### Rekomendācijas

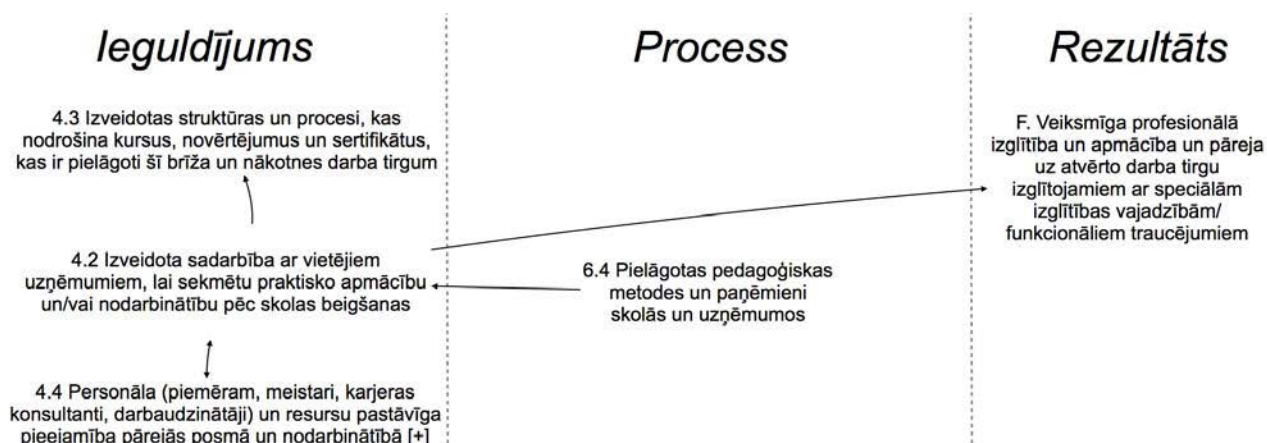
Veiksme profesionālajā izglītībā un apmācībā un pārejā uz atvērtu darba tirgu ir maz ticama, ja izglītojamo individuālās vēlmes un gaidas netiek ņemtas vērā. Šīs vēlmes un gaidas jārespektē un jāatspoguļo katrā pārejas procesa posmā.

Lai saskaņotu darba iespējas ar izglītojamā vēlmēm un gaidām, ir svarīgi:

- savietot programmas tā, lai tās atbilstu nepieciešamajām prasmēm, kuras pašlaik vai tuvākajā nākotnē būs pieprasītas reģionālajā darba tirgū;
- īstenot uz izglītojamo centrētas pieejas visās profesionālās izglītības un apmācības programmās, izmantojot individuālo plānu atbalstu;
- nodrošināt reālas profesionālas izglītības un apmācības iespējas, no kurām

- izglītojamiem izvēlēties (piemēram, dažādus virzienus, kvalifikācijas līmeņus, programmas ilgumus);
- nodrošināt nepieciešamo atbalstu personālam, lai šīs iespējas varētu realizēt;
  - paaugstināt izglītojamo pārliecību par to, ka izaicinājumus visā procesā ir iespējams risināt.

### 5.3.3 Sadarbības struktūru izveidošana ar vietējiem uzņēmumiem praktiskai apmācībai un/vai nodarbinātības nodrošināšanai pēc izglītības iestādes beigšanas



### 10.attēls Sadarbības struktūru izveidošana ar vietējiem uzņēmumiem praktiskai apmācībai un/vai nodarbinātības nodrošināšanai pēc izglītības iestādes beigšanas

#### Apraksts

Sadarbības struktūru izveidošanai ar vietējiem uzņēmumiem praktiskai apmācībai un/vai nodarbinātības nodrošināšanai pēc izglītības iestādes beigšanas ir nepieciešams personāls (piemēram, meistari, karjeras konsultanti, darbaudzinātāji, utt.) un resursi, kuriem jābūt nepārtraukti pieejamiem pārejas posmā un nodarbinātības laikā. Šo faktoru ietekmē pielāgotas pedagoģiskās metodes un paņēmieni skolās un uzņēmumos. Šīs sadarbības struktūras ietekmē procedūras, kas nodrošina, ka kursi, vērtēšana un sertifikāti ir pielāgoti šī brīža un turpmākām darba tirgus vajadzībām un ka tās sekmē veiksmīgu profesionālo izglītību un apmācības un pāreju uz atvērtu darba tirgu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

#### Rekomendācijas

Profesionālās izglītības iestādēm ir jāveido partnerattiecības un sadarbības tīklu struktūras ar vietējiem darba devējiem, lai nodrošinātu ciešu sadarbību attiecībā uz izglītojamo praktisko apmācību un iespēju atrast darbu pēc skolas beigšanas.

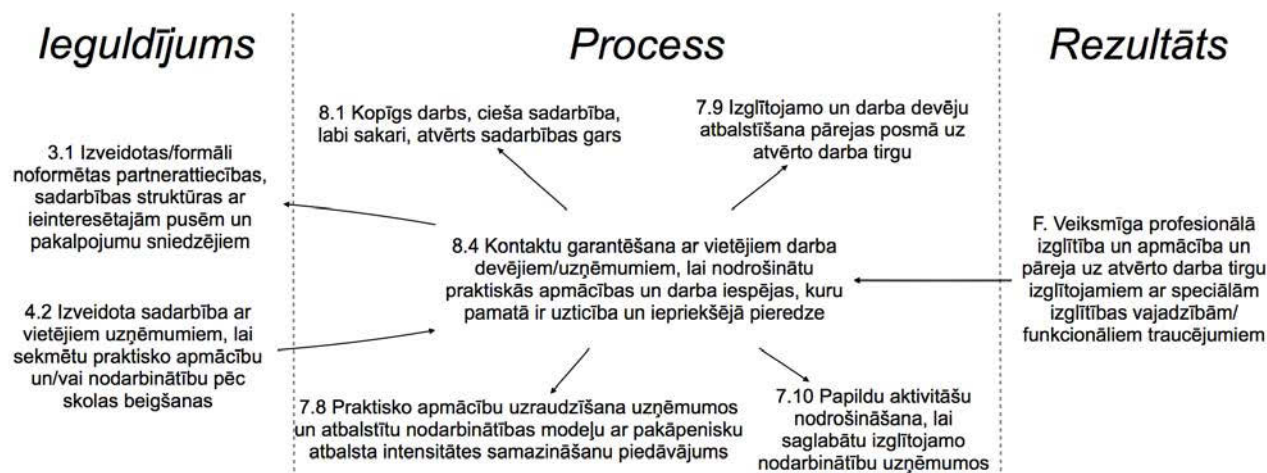
Šīs sadarbības struktūras atbalsta:

- pedagoģisko metožu/paņēmienu pielāgošana uzņēmumos;
- pietiekams personāls un resursi, kas pastāvīgi pieejami visā pārejās periodā un nodarbinātības laikā.



## 5.4. Darba tirgus paraugs

### 5.4.1 Sakaru nodrošināšana ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem praktiskai apmācībai un darba iespējām, kurām pamatā ir uzticēšanās un iepriekšējā pieredze



11.attēls Sakaru nodrošināšana ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem praktiskai apmācībai un darba iespējām, kurām pamatā ir uzticēšanās un iepriekšējā pieredze

### Apraksts

Lai nodrošinātu sakarus ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem, kuru pamatā ir uzticēšanās un iepriekšējā pieredze, sadarbības struktūrām jābūt izveidotām praktiskai apmācībai un/vai nodarbinātības nodrošināšanai pēc izglītības iestādes beigšanas. Pozitīva pieredze veiksmīgā profesionālajā izglītībā un apmācībā un pārejā uz atvērto darba tirgu sekmē un stiprina šo saikni un veicina formālu partnerattiecību veidošanos, sadarbību ar ieinteresētajām pusēm un pakalpojumu sniedzējiem. Turpmākie faktori saistās ar kopēju darbību, ciešu sadarbību, labu sistēmu un ar atvērto sadarbības garu attiecībā uz uzraudzītas praktiskās apmācības nodrošināšanu uzņēmumos, ar atbalstu izglītojamiem un darba devējiem pārejas periodā uz atvērto darba tirgu. Šī saikne ar darba devējiem ietekmē arī atbalstītos nodarbinātības modeļus, kas piedāvā pakāpenisku atbalsta intensitātes samazināšanu un nodrošina papildu aktivitātes izglītojamā nodarbinātības saglabāšanai.

### Rekomendācijas

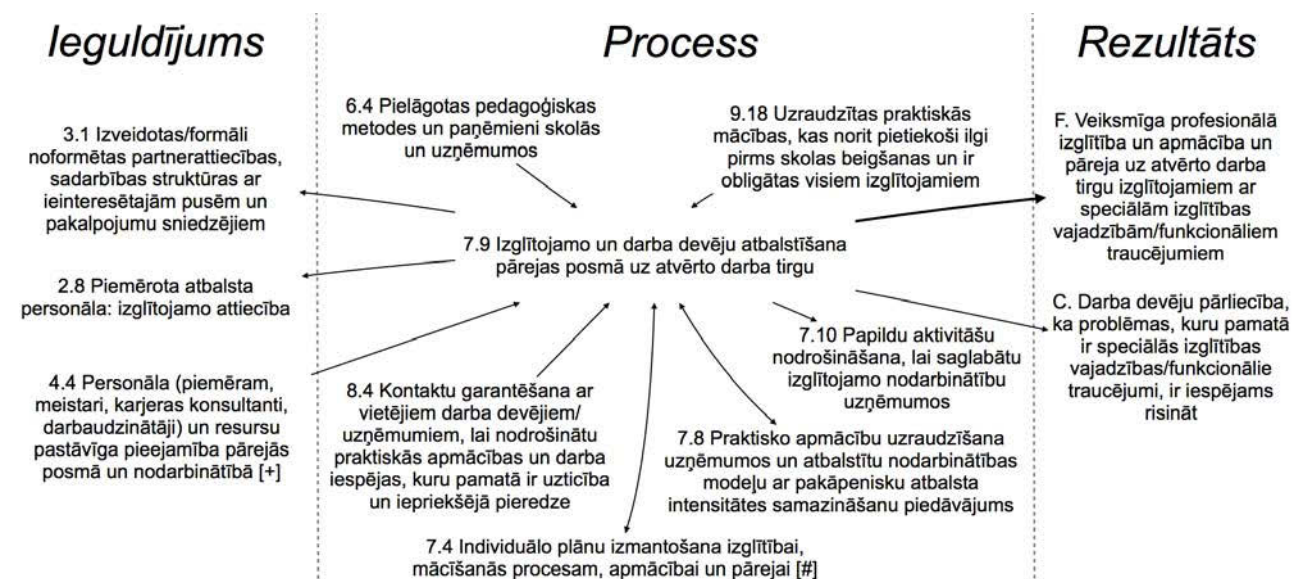
Skolai/profesionālās izglītības iestādei ir jādibina un jāuztur elastīgi sakari ar vietējiem darba devējiem. Šie sakari ir jābalsta uz uzņēmumu arvien pieaugošu pārliecību, ka viņi saņems atbalstu, kad vien tas procesa laikā būs nepieciešams.

Sakaru nodrošināšanu ar vietējiem darba devējiem atbalsta:

- formāli izveidotas sadarbības struktūras, kuras tiek izmantotas praktiskai apmācībai un darba iespējām;
- pietiekama laika nodrošināšana, lai apkopotu pozitīvu pieredzi no abām pusēm par praktiskās apmācības laiku un veiksmīgu pārejas periodu.



## 5.4.2 Atbalsts izglītojamiem un darba devējiem pārejas posmā uz atvērtu darba tirgu



12.attēls Atbalsts izglītojamiem un darba devējiem pārejas posmā uz atvērtu darba tirgu

### Apraksts

Izglītojamo un darba devēju atbalstam pārejas posmā uz atvērtu darba tirgu ir nepieciešams personāls, piemēram, meistari, karjeras konsultanti vai darbaudzinātāji un resursi, kuri ir pastāvīgi pieejami pārejas posmā un nodarbinātības laikā.

Atbalstu izglītojamiem un uzņēmumiem ietekmē pedagoģisko metožu un paņēmienu pielāgošana, pietiekamas praktiskas apmācības ieviešana uzņēmumos pirms skolas pabeigšanas un atbalstīti nodarbinātības modeļi, kas piedāvā pakāpeniski ievērojami samazināt atbalsta intensitāti. Ietekmējošs faktors ir sakaru ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem par praktisko apmācību un darba iespējām, kuru pamatā ir uzticēšanās un iepriekšējā pieredze, nodrošināšana.

Tāpat atbalsts izglītojamiem un darba devējiem sekmē individuālu plānu izmantošanu, atbilstošas atbalsta personāla : izglītojamo attiecības garantēšanu, formālu partnerattiecību, sadarbības struktūru izveidošanu un papildu aktivitāšu nodrošināšanu, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos. Visbeidzot, atbalsts izglītojamiem sekmē viņu pieaugošo pašapziņu un ticību, ka izaicinājumi ir pārvarami, un veicina ticību veiksmīgai profesionālai izglītībai un apmācībai un pārejai uz atvērtu darba tirgu izglītojamiem ar speciālas izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

### Rekomendācijas

Atbilstošu atbalstu, tieši pārejas posmā, ir jānodrošina pārejai no izglītības uz nodarbinātību. Karjeras konsultantiem/ierēdņiem ir jāinformē izglītojamie par nodarbinātības iespējām, jānodrošina atbalsts darbā pieteikšanās procesā, jāinformē un jāatbalsta darba devēji, kā arī jāveicina komunikācija starp abām iesaistītajām pusēm.

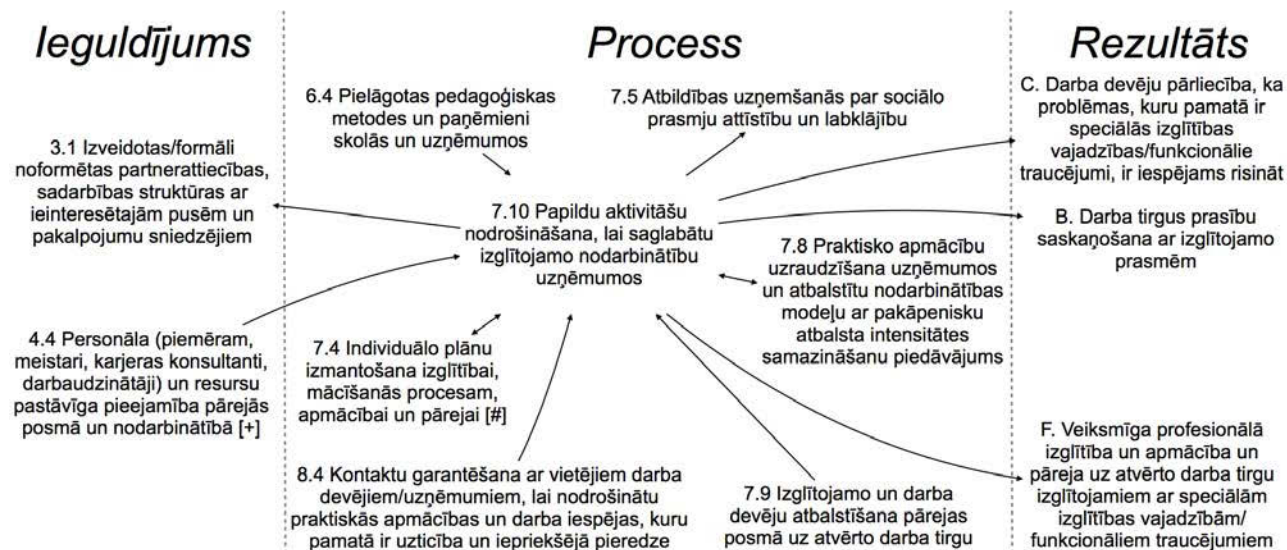
Lai atbilstoši atbalstītu izglītojamās un darba devējus pārejas posmā, ir svarīgi:

- uzturēt labus sakarus ar vietējiem darba devējiem;
- nodrošināt praktisko apmācību un atbalstītus nodarbinātības modeļus;



- nodrošināt personālu un resursus pārejas procesa un nodarbinātības laikā;
- ja nepieciešams, pielāgot pedagoģiskas metodes un paņēmienus un īstenot individuālos plānus.

### 5.4.3 Papildu aktivitāšu nodrošināšana, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos



### 13.attēls Papildu aktivitāšu nodrošināšana, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos

#### Apraksts

Lai nodrošinātu papildu aktivitātes izglītojamo nodarbinātības saglabāšanai uzņēmumos, ir nepieciešams personāls un resursi, kuri ir nepārtraukti pieejami visā pārejas procesa un nodarbinātības laikā. Tāpat ir nepieciešamas pielāgotas pedagoģiskās metodes un paņēmieni skolās un uzņēmumos, kā arī individuālo plānu izmantošana. Papildu aktivitātēm pamatā var būt sakari ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem praktiskai apmācībai un nodarbinātības iespējām, uzraudzītas praktiskās apmācības nodrošināšana uzņēmumos un atbalstīti nodarbinātības modeļi, kas piedāvā pakāpeniski samazināt atbalsta intensitāti.

Papildu aktivitātes veicina sociālo iemaņu attīstību un izglītojamā labklājību, formālu partnerattiecību un sadarbības struktūru veidošanos ar ieinteresētajām pusēm un pakalpojumu sniedzējiem, un korelāciju starp darba tirgus prasībām un izglītojamo prasmēm. Visbeidzot, atbilstošas papildu aktivitātes veicina darba devēju pārliecību, ka izaicinājumus, kas saistīti ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, ir iespējams pārvarēt un sekmē veiksmīgu profesionālo izglītību un apmācību un pāreju uz atvērto darba tirgu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

#### Rekomendācijas

Lai pārejas posms veiksmīgi darbotos un tā rezultātā izglītojamie iegūtu ilgtermiņa darba vietas atvērtajā darba tirgū, zinošam personālam ir jāiesaistās papildu aktivitātēs tik ilgi, cik vien tas būs nepieciešams absolventiem un darba devējiem.

Šādu papildu pasākumu nodrošināšanu atbalsta:



- pietiekoša personāla un resursu nodrošināšana visā pārejas un nodarbinātības periodā;
- labu sakaru uzturēšana ar vietējiem darba devējiem;
- praktiskas apmācības, kā arī atbalstošu nodarbinātības modeļu piedāvājums uzņēmumos;
- pielāgotas pedagoģiskās metodes/paņēmieni, kas piemēroti izglītojamo nodarbinātības saglabāšanai, un individuālu plānu izmantošana.

## 6. DISKUSIJAS


### Diskusijas par citiem svarīgiem faktoriem

Mācību braucienu laikā tika apskatīti arī citi faktori. Tie nav bieži sastopami un neveido daļu no identificētā parauga, bet tomēr tie ir vērā ņemami. Lai arī daži no faktoriem tika apspriesti tikai vienā mācību braucienā, tomēr pēc tam tos noslēguma konferencē izvērtēja projekta eksperti.

Šie faktori papildina veiksmes faktoros, veidojot labvēlīgus apstākļus veiksmīgai profesionālai izglītībai un apmācībai, vai arī norāda jomas, kurām nepieciešamas pievērst uzmanību. Zemāk minētie faktori būtu jāņem vērā veiksmīgas profesionālās izglītības un apmācības īstenošanas un uzturēšanas kontekstā izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.

### Struktūras/ieguldījuma aspekti

- Profesionālajai izglītībai un apmācībām nebūtu jāpievērš uzmanība tikai profesionālai iekļaušanai, tai **jāņem vērā arī sociālā iekļaušana**. Neveiksmīga sociālā iekļaušana (kura ietver profesionālo iekļaušanu) padara profesionālo iekļaušanu neilgtspējīgu. Izglītojamie bieži piedzīvo „dubultu pāreju”: piemēram, no skolas uz nodarbinātību un no mājām vai internātskolas uz patstāvīgu dzīvi. Veiksmi vienā pārejā var panākt tikai tad, ja arī otrā pārejā ir nodrošināta veiksmē. Programmām jānodrošina, lai izglītojamie progresē attiecībā uz patstāvīgu dzīvi, pilsonību, attiecību kvalitāti, brīvā laika aktivitātēm, utt.
- Ir svarīgi sasniegt **pareizu līdzsvaru starp programmu un procesu elastīgumu un standartizāciju**. Pārlietu liels elastīgums var novest pie neparedzamām sekām un pie pakalpojumu kvalitātes krituma, bet pārāk stingra standartizācija var neatbilst izglītojamo vajadzībām.
- **Saiknes izveidošana starp izglītojamiem un uzņēmumiem/darba devējiem** ir vēl viens svarīgs aspekts garantētai pārejai no profesionālās izglītības un apmācības uz darba tirgu. Īpaša pieeja, kas jāmin šajā kontekstā, ir prakses līgumi, kas noslēgti starp uzņēmumiem un izglītojamiem, kuros paredzēta pietiekama un taisnīga atlīdzība, kas novērtē izglītojamā centienus un padarīto darbu, bet tajā pašā laikā ļauj izglītojamiem dzīvot pēc iespējas neatkarīgāk un pārvietoties tur, kur ir pieejams darbs (profesionālā mobilitāte).
- Lai arī dažām valstīm ir kvotu sistēma, kas nosaka, ka darba devējiem jāpieņem darbā noteikts procents darbinieku ar funkcionāliem traucējumiem, nav skaidrs, cik lielā apmērā šīs sistēmas sekmē vienādas iespējas darbiniekiem ar speciālām izglītības vajadzībām. Tā vietā, lai sodītu darba devējus, kuri nepilda šīs kvotas, **darba devēji** iesaka pievērs lielāku uzmanību viņu **vajadzībām pēc atbalsta** (nav jābūt obligāti finansiālam atbalstam) **nākotnē**.
- Dažas valstis minēja grūtības nodrošināt **piemērotu profesionālo pilnveidi**, jo ir nepietiekams dalībnieku skaits šādosursos. Citos mācību braucienos dalībnieki bažījās par to, vai iespējas, kas pieejamas pēc kvalifikācijas iegūšanas, sakrīt ar praktiskajām skolas un skolotāju vajadzībām.
- Kā būtiskākais faktors tiek minēta sadarbība. Tomēr, dažas valstis izteica raksturīgās grūtības šādās pieejās un akcentēja **nepieciešamību veidot prasmes, lai efektīvi vadītu sarežģītās sadarbības struktūras**. Dažos gadījumos tika



---

izveidoti jauni amati, lai nodarbotos vienīgi ar šo uzdevumu. Citos gadījumos atbildība tika dalīta starp ieinteresētajām pusēm, bet dažreiz sadarbība tika īstenota bez skaidri noteiktām lomām un attiecīgas atbildības sadales, kā arī neprasot atbilstošu kvalifikāciju kandidātiem. Tika uzsvērts arī tas, ka sadarbības struktūrām nepieciešams laiks, lai tās tiktu atbilstoši izveidotas.

- Dažas ieinteresētās puses akcentēja, ka **speciālo un vispārējo pakalpojumu sniedzēju līdzāspastāvēšana** nav pretrunīga, jo abas sistēmas var atbalstīt viena otru. Dažos gadījumos speciālo pakalpojumu sniedzēji aizpildīja tukšumu, kur darba tirgus vēl nebija pietiekami iekļaujošs vai kur, vismaz kādu laiku, izglītojamie varēja saņemt fokusētāku izglītību un apmācību, tajā pašā laikā vispārējo pakalpojumu sniedzēji nodrošināja reālu darba pieredzi un apmācību, kuru atdzīst nākamie darba devēji.
- Gan skolotāji, gan pakalpojumu sniedzēji, kuri bija iesaistīti dažos mācību braucienos, minēja, ka liela nepilnība politikā ir tas, ka tiek aprakstīts kas *nav* iekļaušana nevis kas *ir* iekļaušana. Būtu ļoti noderīga **skaidra definīcija** vai **apraksts** par to, kas būtu jāsaprot ar iekļaušanu.
- Vairākos mācību braucienos tika akcentēts fakts, ka daudzozaru komandas darbu ir grūti veikt datu aizsardzības likumu dēļ, kas aizliedz izpaust datus, kas saistīti ar izglītojamo. Iespējama turpmāko pētījumu joma ir datu aizsardzības noteikumi tajās valstīs, kurās ir sasniegts **kompromiss starp konfidencialitātes jautājumiem un datu izmantošanu**, lai uzlabotu pakalpojumu nodrošināšanu.
- Lai arī vairākās valstīs **pedagoģija tiek uzskatīta par cienījamu profesiju**, citās valstīs tā nav. Abos gadījumos algas nav ne lielas, ne mazas salīdzinājumā ar citām profesijām. Tomēr tur, kur skolotāja profesija ir augsti novērtēta, ir vieglāk piesaistīt talantīgus un motivētus izglītojamos apgūt skolotāja profesiju.
- Visbeidzot, **īpaša vietējā līmeņa nozīme** bija saskatāma vairākos mācību braucienos. Uzmanības pievēršana šim līmenim šķiet palīdz vietējiem lēmumu pieņēmējiem justies vairāk atbildīgiem par ar iekļaušanu saistītiem jautājumiem. Tas arī palīdz veidot formālas vai neformālas saites starp izglītības iestādēm un uzņēmumiem/administrāciju, piemēram, caur korporatīvām sociālās atbildības aktivitātēm vai parakstītiem līgumiem.

### **Procesa aspekti**

- Tika ieteikta **izglītojamo aktīvas loma** nodrošināšana visā mācību procesā, ieskaitot reālas un individuālas izvēles iespējas un iespēju pieņemt pašiem lēmumus, kad vien iespējams. Šis jautājums bieži vecākiem rada iespējas un arī grūtības. Tas var būt grūts uzdevums vecākiem, atrast pareizo līdzsvaru starp bērnu pārmērīgu aizsargāšanu un viņu prasmju pārvērtēšanu laikā, kad viņu bērni ir pārejas procesā no atkarīga bērna/jaunieša, kļūstot par pieaugušo ar saviem uzskatiem par nākotni. Šādos gadījumos var būt noderīgi noteikt skaidras lomas un izstrādāt procesus, ar vecākiem pieejamu atbalstu.
- Tika norādīts, ka ir nepieciešams kāds **zināšanu administrēšanas** veids, lai uzturētu un turpmāk attīstītu skolotāju zināšanas un iemaņas. Tas varētu iekļaut sistēmas izveidošanu materiālu un resursu apmaiņai un ziņojumiem par praktisko pieredzi. Vērā jāņem arī skolotājiem piedāvāto darba līgumu veids, lai tie varētu atbalstīt pozitīvas karjeras perspektīvu (piemēram, ilgstošs līgums, karjeras attīstība, mentorings, komandas darbs).





- Lai arī dominējošā stratēģija pārejas posmam izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem akcentē šo izglītojamo apmācību un sagatavošanu darbam, kas jau ir pieejams darba tirgū, dažas valstis atsaucās uz alternatīvu pieeju **darba iespēju veidošanai**. Tas attiecas vai nu uz jaunu alternatīvu nodarbinātības formu veidošanu (piemēram, sociālie uzņēmumi, aizsargātās darbnīcas), vai nu uz piemērotu uzdevumus identificēšanu uzņēmumos, kur, apvienojot šos uzdevumus, var izveidot darbvietu izglītojamam ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Šī pieejas pamatā, protams, ir visu iesaistīto ieinteresēto pušu prasmes un tai jāatspoguļo piedāvājuma kvalifikācijas, kā arī atbilstoša struktūra un resursi.
- Pārejas posmi vienmēr ir problemātiski, ja solis no vienas līmeņa (profesionālās izglītības un apmācības) uz citu (nodarbinātību) nav gluds. Tā kā ieinteresētās puses šajos posmos pieder pie dažādām sistēmām (piemēram, izglītības sistēmas un valsts vai privātā sektora) atbildību bieži ierobežo attiecīgo sistēmu darbības jomas. Pārklāšanās nodrošināšanai (piemēram, dodot darba devējiem „pieeju” izglītības sistēmai vai dodot izglītības sistēmai „pieeju” reālai darba videi) būtu nepieciešami **cilvēki un pakalpojumi, kas savienotu šo plaisu**, atvieglojot sadarbību starp sistēmām un nodrošinot izglītojamiem vieglu pārejas procesu.
- Visbeidzot, tika novērots, ka tikai nedaudzas izglītības iestādes, pakalpojumu sniedzēji vai pārvaldes institūcijas var nodrošināt datus par profesionālās izglītības un apmācības rezultātiem izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. (Sīkāk atšķirība starp *rezultātu, iznākumu, iespaidu un ietekmi* ir izskaidrota zemāk.) Vairākumā gadījumu kvantitatīvi dati par iznākumu bija pieejami bez pietiekamas informācijas par iespaidu vai ietekmi. Kvalitātes nodrošināšanai ir jāpievērš uzmanība **rezultātam**, jo tas ir galvenais indikators tam, vai profesionālās izglītības un apmācības sistēma un darba tirgus praktiskajā līmenī sasniedz to, kas noteikts politikas līmenī.

### Ieteikumi atbilstošām rezultātu kategorijām

Rezultāti parasti tiek saprasti kā noteiktu struktūru/ieguldījumu un procesu plānojams un izmantojams produkts. Iepriekš aprakstītie paraugi (patterns) satur rekomendācijas attiecībā uz noteiktu struktūru/ieguldījumu un procesu faktoriem. Turklāt, ir nepieciešami daži ieteikumi, lai pievērstu uzmanību diviem galvenajiem jautājumiem:

- Kāda tipa rezultāti ir būtiski?
- Kā labāk izmantot rezultātus, lai palielinātu izpratni par jomām tālākai struktūras/ieguldījuma un procesa uzlabošanai?

Profesionālās izglītības un apmācības projekts netika izstrādāts ar nodomu apkopot plašus kvalitatīvus un kvantitatīvus datus, kā pierādījumus, ka mācību brauciena piemērs bija „veiksmīgs”, un piemēru izvēles pamatā nebija raksturīgi kritēriji. Tomēr bija pārsteidzoši, ka tikai daži piemēri varēja parādīt rezultātus, kas nebija tikai vienkārši kvantitatīvi dati par izglītojamo dalībuursos, kursu pabeigšanu vai darba atrašanu noteiktā laika posmā. Daudzas politikas nosaka augstus mērķus – personu ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanu, pilnas iekļaušanas un vienlīdzīgu iespēju sasniegšanu. Tomēr veids, kā novērtēt šo mērķu sasniegšanu praksē, ir bieži pārāk vienkāršs un tas nevar atbilstoši risināt šīs sarežģītās koncepcijas.



Raksturīgā sarežģītība, lai izstrādātu piemērotus indikatorus šādām koncepcijām, tika apskatīta citā Aģentūras projektā<sup>7</sup> un līdz ar to netiks sīkāk apskatīta šajā dokumentā. Tomēr, lai sasniegtu šī ziņojuma mērķi, var ieteikt noteiktu rezultātu izvēli no zemāk minētām piemērotām rezultātu kategorijām.

Profesionālās izglītības un apmācības projekts tika īstenots smagu Eiropas ekonomisko apstākļu kontekstā, kas ietekmēja daudzas apmeklētās valstis. Tas parādīja, ka šāds projekts var identificēt jomas, kurās veicami uzlabojumi, un tas var rekomendēt turpmāku attīstību, bet ir jāņem vērā ārējie faktori, uz kuriem tam nav tiešas ietekmes. Līdz ar to, projekta dalībnieki atturējās definēt jēdzienu „veiksmīgs” projekta kontekstā, kas parasti tiktu uzskatīts par visatbilstošāko indikatoru: personu ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem skaitu, kas pārgājuši no izglītības uz nodarbinātību. Tiek gaidīts, ka šis skaits var samazināties smago ekonomisko apstākļu dēļ. Tā vietā, projekts izveidoja plašāku rezultātu definīciju un fokusēja savu analīzi uz katras valsts piemēra struktūras/ieguldījuma un procesa faktoriem.

Mācību braucienos novērotie rezultāti ir sadalīti četrās kategorijās, kas iezīmētas zemāk, lai akcentētu noteiktus aspektus, kuri var palīdzēt identificēt vai atpazīt veiksmi dotajā piemērā.

- *Iznākums (outputs)* attiecas uz, piemēram, piedāvāto profesionālās izglītības un apmācības kursu skaitu, programmu dalībnieku vai absolventu skaitu.
- *Iespaidi (effects)* var attiekties uz novērotajām izmaiņām izglītojamajā (piemēram, iemaņu palielināšanās, izmaiņas attieksmē, pieaugoša pašapziņa), uz izglītojamo skaitu pārejas procesā kopumā (piemēram, uz darbu atvērtā darba tirgū, uz tālāku izglītību vai aizsargātu nodarbinātību), uz izglītojamo skaitu pārejā uz uzņēmumiem, kuros tika iepriekš veikta praktiskā apmācība, priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu (un izmaiņām šajā izglītojamo skaitā jaunu programmu vai struktūru piedāvājuma rezultātā) vai uz izmaiņām darba devēja attieksmē.
- *Ietekme (impact)* attiecas uz izglītojamo uztveri, t.i. uz izmaiņām, kuras novēro izglītojamie. Tā var iekļaut viņu apmierinātības līmeni ar skolu, programmu vai skolotājiem, viņu neatkarību, pašcieņu vai pašapziņu un stabilitātes, brieduma sajūtu un lepnuma sajūtu par saviem sasniegumiem.
- *Rezultāti (outcomes)* attiecas uz plašāku sabiedrības labumu, kas saistās ar, piemēram, izglītojamā dzīves kvalitātes paaugstināšanos, mazāku atkarību no sociālās palīdzības un izmaiņām sabiedrības attieksmē.

Pamatojoties uz šo sadalījumu, var ieteikt šādu atbilstošu rezultātu veidu izvēli:

- Dati par iznākumiem parasti ir viegli iegūstami, jo tie parasti ir kvantitatīvi un bieži jau pieejami administratīvajos vai finanšu departamentos. Šie dati ir svarīgi, organizējot iestādes darbu, piemēram, nodrošinot pārskatu par šī brīža organizācijas efektivitāti (nodrošinot, ka informācija tiek vienmēr atjaunināta). Nepareizi vadītas organizācijas visdrīzāk nespēs nodrošināt augstas kvalitātes profesionālo izglītību un apmācību ilgtermiņā. Ieteikums ir **izvēlēties atbilstošu datu kopumu par iznākumiem, lai atbalstītu organizācijas vadību.**

<sup>7</sup> Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra (red.), 2009. *Indikatoru izstrādāšana – iekļaujošai izglītībai Eiropā*. Odense un Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra (red.), 2011. *Dalība iekļaujošā izglītībā – indikatoru izstrādāšanas nosacījumi*. Odense.



- Dati par iespaidu ir vērtīgs informācijas avots, lai uzlabotu organizāciju stratēģijas, kur šīs stratēģijas ir saistītas ar stratēģiskiem mērķiem. Piemēram, stratēģisks mērķis var būt uzlabot sakarus ar vietējo ekonomiku, lai uzlabotu darba iespējas izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem. Īstenošanas stratēģija varētu iekļaut praktisku apmācības posmu vietējos uzņēmumos. Datu apkopošana, piemēram, par izglītojamo skaitu, kuri ir parakstījuši darba līgumu ar šiem uzņēmumiem, dotu atbilstošu indikatoru, lai izvērtētu stratēģijas efektivitāti. Ieteikums ir **katram stratēģiskajam mērķim izstrādāt piemērotus iespaيدا indikatorus un uzskaitīt šos mērķus, lai sasniegumus varētu pārbaudīt**, izmantojot šos indikatorus.
- Izglītojamie ir visu profesionālās izglītības un apmācības pieeju centrā un tiem būtu jānodrošina aktīva loma vides un pakalpojumu veidošanā, lai nodrošinātu, ka viņi nodrošina savas individuālās vajadzības. Šajā ziņā dati par profesionālās izglītības un apmācības pakalpojumu ietekmi ir svarīgi, lai sapratu izglītojamo iespaidu uztveri un viņu apmierinātības līmeni ar pakalpojumu nodrošināšanu. Ieteikums ir **izstrādāt pieejamus rīkus** (piemēram, izpēti, intervijas), lai **regulāri noteiktu izglītojamo izpratni** visā pakalpojuma darbības ciklā – no uzņemšanas skolā līdz pārejai uz darba tirgu un iespējams vēl tālāk.
- Rezultāti ir redzami vēlākā posmā, tie seko pakalpojumu īstenošanai, un bieži rezultātus ir grūti pārliecināt attiecināt tikai un vienīgi uz esošo pakalpojumu. Neskatoties uz to, rezultāti ļauj pārbaudīt, kādā mērā ir sasniegti politikas mērķi, piemēram, kā tiek nodrošināti noteikti profesionālās izglītības un apmācības pakalpojumi. Ieteikums ir **rezultātus periodiski pārbaudīt, piemēram, izskatot dažādus prakses piemērus vai fokusētus pētījumus**, lai izvērtētu vai organizācija joprojām pilda tās uzdevumus.

### Ieteikumi rezultātu izmantošanai

Rezultāti ir galvenais informācijas avots, lai noteiktu, vai atbilstošas kvalitātes struktūras/ieguldījumi vai procesi tiek ieviesti. Pirmkārt un galvenokārt, rezultāti jāizmanto, lai nepārtraukti uzlabotu vidi un procesus. To izmantošana publicitātei vai cietiem mērķiem ir jābūt otršķirīgai. Profesionālās izglītības un apmācības organizācijām ir jāveido un jānodrošina uzraudzība, kurā galvenie rezultāti, visās to formās, varētu tikt regulāri apkopoti, interpretēti un izmantoti, lai noteiktu veicamos uzlabojumus attiecībā uz struktūru/ ieguldījumu un procesu.

Tomēr vadītājam nepieciešamo datu tips atšķirsies no skolotājam nepieciešamo datu tipa. Līdz ar to ir svarīgi **nodrošināt visas ieinteresētās pusēs ar rezultātiem, kas ir jāpilda viņu specifiskajiem uzdevumiem**. Lai to sasniegtu, būtu vērts iesaistīt ieinteresētās puses sākotnējā piemērotu datu vai indikatoru identificēšanas vai izstrādes posmā.

Ideālā variantā, visas **ieinteresētās puses**, kuras apkopo datus vai ir **iesaistītas datu apkopošanā** (piemēram, kā intervētājs) **varētu piekļūt rezultātiem** un varētu **iesaistīties to interpretēšanā**.

Tomēr ir jāatzīmē, ka svarīgu datu apkopošana vienmēr saistās ar papildu ieguldījumu; organizācijai jāveic **izmaksu un labuma analīze**, lai noteiktu nepieciešamo – un pieņemamo – datu apkopošanas līmeni.

Visbeidzot, dažos mācību braucienos tika minēts, ka datu aizsardzības likumi neļauj un traucē apkopot datus, piemēram, kad izglītojamais ir pametis izglītības iestādi. Tomēr, dažās valstīs atbilstoša anonimitāte un datu apkopošanas stratēģijas ir ļāvušas apkopot



svarīgus datus, respektējot konkrēto personu privātumu. Ieteikums ir **identificēt būtiskākos rezultātus, par kuriem ir nepieciešami dati un kur šie dati ir nepieciešami, lai uzlabotu profesionālās izglītības un apmācības sistēmu dažādos līmeņos**. Dažāda līmeņa politikas veidotājiem, tajā skaitā datu aizsardzības ekspertiem, tiek ieteikts **izstrādāt skaidrus noteikumus, par apkopoto datu anonimitātes nodrošināšanu, datu agregāciju un izmantošanu**.

## 1. PIELIKUMS EKSPERTU SARAKSTS

Valsts	Eksperta vārds
Austrija	Dietmar Vollmann Ursula Ortner
Beļģija (flāmu kopiena)	Inge Placklé Thierry Jongen
Čehijas Republika	Vera Kovaříková Lucie Procházková
Dānija	Henrik Hedelund Pia Cort
Francija	Serge Ebersold Rémy Leblanc
Grieķija	Anastasios Asvestas Chrysoula Stergiou
Igaunija	Meeli Murasov Aile Nõupuu Mari Tikerpuu
Īrija	Fionnbarra O'Murchu Emer Ring Rory O'Sullivan
Islande	Ragnheiður Bóasdóttir Thordis Olafsdóttir
Kipra	Maria Evripidou Kostas Pistos
Latvija	Tatjana Truscelova-Danilova Ilva Berzina
Lielbritānija (Anglija)	Linda Jordan Sharon Gould
Lielbritānija (Velsa)	Stephen Beyer
Lielbritānija (Ziemeļīrija)	Shirley Jones
Lietuva	Liuda Radzeviciene Egle Zybartiene
Luksemburga	Fernand Sauer Marie-Paule Muller
Malta	Vincent Borg Maria Ciappara
Nīderlande	Freerk Steendam Jeroen Stok
Norvēģija	Liv Frilseth Bjørn Baugstø
Polija	Witold Cyron
Portugāle	Luis Capucha Edgar Pereira



	Pedro Mateira
Slovēnija	Bernarda Kokalj Frančiška Al-Mansour
Somija	Kaija Suorsa-Aarnio Tarja Mänty
Spānija	María Eugenia Caldas Amparo Marzal
Šveice	Susanne Aeschbach Myriam Jost-Hurni Rene Stalder
Ungārija	Katalin Simon
Vācija	Ulrich Krause Margit Theis-Scholz
Zviedrija	Marie Törn Eva Valtersson

<b>Projekta konsultatīvā grupa</b>	Preben Siersbaek (Dānija) Lucie Bauer (Austrija) Berthold van Leeuwen (Nīderlande) Regina Labiniene (Lietuva) Anabel Corral Granados (Aģentūra) Victoria Soriano (Aģentūra) Mary Kyriazopoulou (Aģentūra) Harald Weber (Aģentūra)
<b>Ārējie eksperti</b>	Maria Hrabinska (Cedefop) Serge Ebersold (INSHEA)

## 2. PIELIKUMS IEGULDĪJUMA, STRUKTŪRAS UN PROCESA FAKTORU SARAKSTS

Visi mācību braucienos identificētie faktori ir nosaukti pielikumā. Skaidrojumu (nodrošināts zem katra faktora) pamatā ir tikai un vienīgi mācību braucieni un ekspertu viedoklis par dotajiem piemēriem. Faktori neatsaucas uz teorētiskām koncepcijām, bet gan uz dažās vai visās 26 dalībvalstīs izdarītajiem novērojumiem. Faktoru numerācija šajā ziņojumā palīdzēs vieglāk identificēt faktoru. Daudzos mācību braucienos novērotie faktori, kuri kļūva par daļu no profesionālās izglītības un apmācību sistēmas modeļa, ir atzīmēti ar zvaigznīti (\*).

- 1 *Augstas kvalitātes infrastruktūra (piemēram, ēkas, transports, mācību un apmācību materiāli)*  
Fiziskā skolas/profesionālās izglītības un apmācības un uzņēmumu vide, kurā izglītojamie veic praktisko apmācību, ir pielāgota personu ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem vajadzībām. Ir pieejams augstas kvalitātes aprīkojums un apmācību materiāli (modernas tehnoloģijas, IT izmantošana).
- 2.1 *Motivēti un iesaistīti vadītāji/direktori un personāls\**  
Vadītāji/direktori un personāls ir motivēti, iesaistīti, pārliecināti un atvērti, izsakot savu entuziasmu.
- 2.2 *Skolas direktors ar efektīvu vadības stilu\**  
Skolas direktora vadība ir efektīva, novērtēta un respektēta. Dalīta līderība ir pamanāma un labi darbojas.
- 2.3 *Augsti kvalificēti skolotāji, personāls un atbalsta personāls\**  
Personāls ir augsti kvalificēts, t.i. viņiem ir formāla universitātes līmeņa kvalifikācija, profesionālā kvalifikācija un/vai pieredze ražošanā, ar iespējām iesaistīties tālākizglītībā un cilvēkresursu/profesionālajā attīstībā.
- 2.4 *Kvalificēti skolotāji speciālo izglītības vajadzību pedagoģijā*  
Skolotāji ir kvalificēti mācīt izglītojamos ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, papildus formālai kvalifikācijai specifiskos mācību priekšmetos/tehniskā arādā.
- 2.5 *Turpmākas apmācības/izglītības iespējas visam personālam, ieskaitot skolotājus\**  
Tālākizglītības/profesionālās pilnveides iespējas tiek piedāvātas visam izglītības un atbalsta personālam, ieskaitot skolotājus.
- 2.6 *Daudznozaru komandas\**  
Izveidotas daudznozaru komandas, kurās iekļauti skolotāji, meistari, sociālie darbinieki, psihologi, darba terapeiti un atbalsta personāls.
- 2.7 *Piemērota skolotāju : izglītojamo attiecība\**  
Tiek izmantotas mazs skolēnu skaits klasē, jo tas dod pozitīvu rezultātu mācību procesā. Kad nepieciešams, bez skolotāja klasē ir papildu personāls.
- 2.8 *Piemērota atbalsta personāla : izglītojamo attiecība\**  
Ir pieejams atbilstošs atbalsta personāls, kas sadarbojas skolas līmenī, lai nodrošinātu plašu atbalstu, piemēram, asistenti, aprūpētāji un vadītāji, kā arī speciālisti, kuri palīdz un atbalsta izglītojamos praktiskajā apmācībā darbvietā.
- 2.9 *Personāls ar darba tirgus pieredzi*  
Personālam, kas strādā skolā/profesionālajā izglītībā un apmācībā, ir darba pieredze uzņēmumos, ražošanā, utt.





## 2.10 *Personāla ilgspēja/zema kadru mainība*

Stabila un ilgstoši strādājoša personāla komanda, ar zemu kadru mainību, palīdz veidot noturīgus sakarus ar darba devējiem.

### 3.1 *Izveidotas/formāli noformētas partnerattiecības, sadarbības struktūras ar ieinteresētajām pusēm un pakalpojumu sniedzējiem\**

Partnerattiecības ir izveidotas/formāli noformētas un koordinētas (pretstatā vienreizējām, nejaušām un pilnībā atkarīgām no kontakta starp dažām personām). Sadarbības struktūras ir izveidotas ar ieinteresētajām pusēm un pakalpojumu sniedzējiem, ieskaitot nodarbinātības pakalpojumu sniedzējus, finanšu nodrošinātājus, jauniešu konsultatīvos centrus, jauniešu aprūpi, vietējo sabiedrību, brīvprātīgās organizācijas, utt.

### 3.2 *Sadarbība/koordinācija/partnerattiecības starp profesionālās izglītības un apmācības iestādēm, ministrijām un darba devējiem (valsts/vietējā līmenī)*

Koordinācijas pakalpojumu sniedzēji/nodaļas darbojas: ministrijas līmenī, lai koordinētu skolas/profesionālās izglītības un apmācības iestādes ar ministriju un darba devējiem (piemēram, nodrošinot atbalstu praktiskajā apmācībā); pašvaldību līmenī, lai uzraudzītu un koordinētu aktivitātes; un skolas/profesionālās izglītības un apmācības iestādes līmenī, lai sadarbotos, piemēram, ar Profesionālās apmācības padomi, kas atbild par praktisko apmācību.

### 3.3 *Formāla un cieša sadarbības stratēģija starp profesionālās izglītības un apmācības iestādēm un vecākiem, ieskaitot vecāku līdzdalību\**

Ir izstrādāta stratēģija, kas iedrošina vecākus aktīvi piedalīties savu bērnu mācību procesā, kurai pamatā ir formāla sadarbība un dialogs ar vecākiem, kā vienlīdzīgiem partneriem, lai nodrošinātu, ka vecākiem ir teikšana par to, kuru uzņēmumu viņu bērns apmeklē.

### 3.4 *Sadarbības struktūras starp speciālajām un vispārizglītojošām profesionālās izglītības un apmācības skolām (piemēram, speciālās izglītības skolotāji māca/atbalsta skolotājus vispārizglītojošos skolotājus, kopējas aktivitātes)*

Speciālās profesionālās izglītības un apmācības skolas un vispārizglītojošās profesionālās izglītības un apmācības skolas sadarbojas viena ar otru un ar profesionālās pilnveides organizācijām, lai nodrošinātu profesionālo izglītību un apmācību izglītojamiem ar speciālās izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, piemēram, speciālās izglītības skolotāji māca/atbalsta vispārizglītojošos skolotājus un otrādi.

### 3.5 *Izveidotas sadarbības struktūras starp profesionālās izglītības un apmācības pakalpojumu sniedzējiem, atbalsta pakalpojumu sniedzējiem un ministrijām valsts līmenī*

Tiek nodrošināta sadarbība un partnerība starp pakalpojumu sniedzējiem un dažādām ministrijām, kurām nepieciešamas atsauksmes par politikas attīstību valsts līmenī.

## 4.1 *Profesionālā ievirze skolās*

Profesionālās ievirzes programmas tiek īstenotas pamatskolas pēdējās klasēs.

### 4.2 *Izveidota sadarbība ar vietējiem uzņēmumiem, lai sekmētu praktisko apmācību un/vai nodarbinātību pēc skolas beigšanas\**

Pastāv struktūra ar daudziem darba devējiem ciešai sadarbībai attiecībā uz izglītojamo praktisko apmācību un darba atrašanu pēc skolas beigšanas.



- 4.3 *Izveidotas struktūras un procesi, kas nodrošina kursus, novērtējumus un sertifikātus, kas ir pielāgoti šī brīža un nākotnes darba tirgum\**  
Profesionālās izglītības un apmācības programmas/kursi periodiski tiek pārskatīti gan iekšēji (piemēram, vērtējot tos atbilstoši pēdējai darba tirgus analīzei), gan ārēji (piemēram, nacionālās aģentūras), lai pielāgotos nākotnē nepieciešamajām prasmēm. Tas rada nepieciešamību darba tirgus pārstāvjiem iesaistīties skolas procesos (piemēram, eksaminācijā) un/vai struktūrās (piemēram, skolu padomēs).
- 4.4 *Personāla (piemēram, meistari, karjeras konsultanti, darbaudzinātāji) un resursu pastāvīga pieejamība pārejās posmā un nodarbinātībā\**  
Formālas praktiskā darba apmācības programmas, karjeras konsultācijas vai atbalsta pakalpojumi, ieskaitot pēcaprūpi un darba devēju sagatavošanu, ir pastāvīgi pieejami izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, meklējot darbu atvērtā darba tirgū un pirmo reizi atrodot darbu.
- 4.5 *Darba devējiem pastāvīgi pieejama finansiālā kompensācija, t.i. cik ilgi nepieciešams, lai kompensētu darbinieku ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem pazeminātās darba spējas*  
Pastāvīgi ir pieejama finansiāla kompensācija, piemēram, algu subsidēšana valsts vai vietējā līmenī.
- 4.6 *Izveidotas speciālas sistēmas, kas virza izglītojamos (vismaz uz laiku) atpakaļ uz vispārizglītojošo sistēmu, lai izvairītos no paliekošiem ierakstiem personas lietā*  
Izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem ar speciālas sistēmas palīdzību dažos gadījumos tiek virzīti atpakaļ uz vispārizglītojošo sistēmu (piemēram, nodarbinātības aģentūra izvērtē viņu gatavību mācekļa lomai vai profesionālās ievirzes kursu nepieciešamību), lai izvairītos no izglītojamā piesaistīšanas vienam noteiktam izglītības virzienam.
- 5.1 *Īstenots valsts/federālais normatīvais regulējums par iekļaujošu izglītību vidējā izglītībā\**  
Valsts/federālais normatīvais regulējums par iekļaujošu izglītību vidējā izglītībā tiek īstenots, izstrādājot valsts mērķus iekļaujošai izglītībai; nodrošinot pakalpojumus izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem; decentralizējot pienākumus (reģionālā, vietējā līmenī); īstenojot uz izglītojamo centrētas pieejas un elastīgumu, strādājot ar dažādību un izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem visā valstī.
- 5.2 *Sistēma, kas nodrošina izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, kuri nevar apgūt vispārizglītojošo vidējo/profesionālo izglītību un apmācību, tiesības uz īpaši pielāgotu vai speciālo vidējo izglītību (normatīvais regulējums par „izglītību visiem”)*  
Izstrādātā politika, kuras pamatā ir „izglītība visiem”, nodrošina izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem (kuri nevar apgūt vispārizglītojošo vidējo/profesionālo izglītību un apmācību) tiesības uz īpaši pielāgotu vai speciālo vidējo/profesionālo izglītību un apmācību.
- 5.3 *Īstenots normatīvais regulējums par funkcionāliem traucējumiem, kas nodrošina: civiltiesības un atbilstošas atbildības deleģēšanu vietējā un reģionālā līmenī, veicinot inovāciju un sadarbību starp attiecīgajām profesionālajā izglītībā un apmācībā ieinteresētajām pusēm*  
Normatīvais regulējums par funkcionāliem traucējumiem, vienādām iespējām un/vai antidiskrimināciju nodrošina: civiltiesības (attiecībā uz nodarbinātību, izglītību,

pieejamību, pilsonību utt.) un atbilstošās atbildības deleģēšanu vietējā un reģionālā līmenī, veicinot inovāciju un sadarbību starp profesionālajā izglītībā un apmācībā ieinteresētajām pusēm.

5.4 *Īstenots normatīvais regulējums par nodarbinātību personām ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem (direktīvas, nacionālās stratēģijas), kurā izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem iekļaušanas darba tirgū ir prioritāte, lai nodrošinātu: atbalsta akcentēšanu nodarbinātībā personām ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem; uzmanības pievēršanu ieinteresēto pušu sadarbībai; aktīvu politiku nodarbinātības veicināšanai vietējā līmenī*

Politikas prioritāte ir izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem iekļaušana atvērtā darba tirgū, akcentējot papildu atbalstu; aktīva politika veicina nodarbinātību vietējā līmenī; politika veicina saikni starp profesionālo izglītību un apmācību, izglītojamo praktisko apmācību uzņēmumos un atbalstu nodarbinātībai pēc skolas beigšanas.

5.5 *Īstenots normatīvais regulējums atbalstam, kas nepieciešams skolām (kuras uzņem izglītojamus ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem) un/vai izglītojamiem un vecākiem\**

Politika nodrošina atbilstošu atbalstu (piemēram, papildu finansējumu, lielāku personāla : izglītojamo koeficientu, atbalsta personālu, daudzozaru komandas, pielāgotus mācību materiālus, asistentus, nodokļu atlaides, pieeju atbalsta pakalpojumiem utt.) skolām, kuras uzņem izglītojamus ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, un izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem un viņu vecākiem.

5.6 *Īstenots normatīvais regulējums, kas ļauj profesionālās izglītības un apmācības iestādēm piedāvāt dažāda līmeņa praktisko apmācību ar atšķirīgu mācību programmu, iegūstot atšķirīgu līmeņu kvalifikācijas\**

Elastīgums politikā ļauj profesionālās izglītības un apmācības iestādēm piedāvāt dažādus profesionālās izglītības un apmācības programmu līmeņus ar atšķirīgām mācību programmām, kuras apgūstot iegūst atšķirīgu līmeņu kvalifikācijas, nodrošinot izglītojamo individuālās vajadzības. Tas iekļauj iespēju pagarināt vai saīsināt praktisko apmācību un/vai pāriet uz citu profesionālās izglītības un apmācības programmu.

6.1 *Patiesi iesaistītas, rūpju un līdzdalības atmosfēras nodrošināšana, kas kopā ar pozitīvu attieksmi, sekmē vienādu iespēju veidošanos\**

Personāls tic izglītojamo spējām un redz iespējas nevis problēmas. Viņu mērķis ir likt visiem izglītojamiem justies pārliecinātiem par to, ko viņi dara. Viņi iedrošina izglītojamus, lai tiem celtos pašapziņa un viņi attīstītu savu personību.

6.2 *Pozitīvu daudzozaru komandu darba rezultātu un koordinētas komandas darba garantēšana\**

Daudzozaru komandām ir skaidri noteiktas lomas (skolotāji, psihoterapeiti, psihologi, skolas konsultanti, logopēdi, meistari, karjeras konsultanti utt.) un tām ir komandas darba pieeja un augsta līmeņa iekšējā komunikācija (kolēģu koučings, neformālas diskusijas, kopīga problēmu risināšana utt.) un ārējā komunikācija ar citiem pakalpojumu sniedzējiem.

6.3 *Turpmākas apmācības iespēju un personāla attīstības, lai nodrošinātu kvalitāti izglītībā, piedāvāšana\**



Profesionālās izglītības un apmācības iestādes piedāvā apmācību visiem skolotājiem un atbalsta personālam nepārtrauktas profesionālās pilnveides veidā, ieskaitot kolēģu apmācību, seminārus par speciālām izglītības vajadzībām, tematiskus seminārus utt.

- 6.4 *Pielāgotas pedagoģiskas metodes un paņēmienus skolās un uzņēmumos\**  
Skolotājiem/meistariem ir iespēja pielāgot pedagoģiskās metodes, lai tās sakristu ar darba devēja vajadzībām, un jānodrošina pietiekami resursi inovatīvam individuālam darbam un atbalstam.
- 6.5 *Personāls uztur kontaktus ar uzņēmumiem praktiskai apmācībai un nodarbinātībai*  
Personāls izveido labas attiecības ar darba devējiem vietējā līmenī izglītojamo praktiskai apmācībai un darba atrašanai pēc skolas beigšanas.
- 6.6 *Atbilstošs atbalsts izglītības personālam, lai nodrošinātu izglītojamo vajadzības\**  
Pedagogiem tiek nodrošināts atbilstošs metodiskais, tehniskais un psiholoģiskais atbalsts, lai pielāgotu mācību programmu un materiālus izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.
- 7.1 *Labu līdzsvaru uzturēšana starp teorētiskajiem/akadēmiskajiem mācību priekšmetiem un praktisko apmācību\**  
Profesionālās izglītības un apmācības programmas nodrošina labu līdzsvaru starp teorētiskajiem/akadēmiskajiem mācību priekšmetiem un praktisko apmācību/mācīšanos darot.
- 7.2 *Praktiskās/reālās dzīves mācību pieeju, ieskaitot arī teorētiskos/akadēmiskos mācību priekšmetus, akcentēšana\**  
Uzmanība jāpievērš pieejām, kas saistītas ar mācīšanos darot/mācīšanos darba vietā (pretēji teorētiskām pieejām), un galvenie mācību priekšmeti jāintegrē projektos.
- 7.3 *Uz izglītojamo centrētu pieeju garantēšana\**  
Uz izglītojamo centrētas pieejas pielāgo pedagoģiskās metodes un materiālus, mācību programmu, vērtēšanas metodes uz mērķus utt. individuālām vajadzībām.
- 7.4 *Individuālo plānu izmantošana izglītībai, mācīšanās procesam, apmācībai un pārejai\**  
Tiek izveidota un īstenota individuāla mācību programma, individuāli izglītība/mācīšanās/apmācības plāni, individuāli pārejas plāni utt.
- 7.5 *Atbildības uzņemšanās par sociālo prasmju attīstību un labklājību\**  
Tiek pievērsta atbilstoša uzmanība sociālo prasmju attīstībai un labklājībai, piemēram, personiskajām un sociālajām prasmēm, tiesībām, pilsoniskiem pienākumiem, ikdienas aktivitātēm.
- 7.6 *Inovatīvu mācīšanas metožu un pieeju izmantošana\**  
Tiek izmantotas inovatīvas mācīšanas metodes un pieejas, piemēram, līdzīgo kopā mācīšanās, lomu spēles, mācīšanās, pildot reālus darba uzdevumus, spēļu izmantošana noteiktos mācību tematos (piemēram, matemātikā).
- 7.7 *Elastīguma garantēšana profesionālās izglītības un apmācības iespējās/kursos, lai pārietu no viena līmeņa uz nākamo\**  
Pastāv elastīgums profesionālas izglītības un apmācības iespējās/kursos, lai izglītojamie var sākt apmācību zemāka līmeņa programmā un pāriet uz augstāka līmeņa programmu pirms vai pēc skolas beigšanas.



- 7.8 *Praktisko apmācību uzraudzīšana uzņēmumos un atbalstītu nodarbinātības modeļu ar pakāpenisku atbalsta intensitātes samazināšanu piedāvājums\**  
Izglītojamiem asistē/palīdz personāls (skolotāji, meistari, asistenti, karjeras konsultanti, darbaudzinātāji utt.) gan praktiskajās apmācībās uzņēmumos, gan pēc skolas beigšanas. Jauniešus, kuri atraduši apmaksātu darbu atbalstītā nodarbinātības modelī, kurā pakāpeniski tiek samazināta atbalsta intensitāte, darba vietā atbalsta palīgi/asistenti.
- 7.9 *Izglītojamo un darba devēju atbalstīšana pārejas posmā uz atvērto darba tirgu\**  
Karjeras konsultanti/darbinieki informē un palīdz izglītojamiem nodarbinātības jautājumos, veido un uztur kontaktus ar darba devējiem, nodrošina atbalstu darba pieteikumu sagatavošanā, nodrošina informāciju un atbalstu darba devējiem un nodrošina jauniešiem nepieciešamo papildu atbalstu utt.
- 7.10 *Papildu aktivitāšu nodrošināšana, lai saglabātu izglītojamo nodarbinātību uzņēmumos\**  
Papildu atbalsta aktivitātes risina jauniešu un darba devēju vajadzības, lai saglabātu izglītojamā darba vietu, kad tā ir atrasta.
- 7.11 *Profesionālo apmācību (kursus, programmas un darba pieredzi), kas ietver reālu darbu ar reāliem pasūtītājiem/klientiem, piedāvājums*  
Darbs profesionālās izglītības un apmācības programmā tiek veikts pēc klienta pasūtījuma t.i., kontaktējoties ar reāliem klientiem un pasūtītājiem.
- 7.12 *Uzmanības pievēršana izglītojamā spējām\**  
Izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem tiek iedrošināti, akcentējot viņu spējas: ko viņi *var* izdarīt, nevis ko viņi *nevar* izdarīt. Tam pamatā ir gan izglītojamo, gan skolotāju ticība izglītojamo spējām, kas palīdz paaugstināt pašvērtējumu un pašapziņu.
- 8.1 *Kopīgs darbs, cieša sadarbība, labi sakari, atvērts sadarbības gars\**  
Ir nodrošināti labi sakari un sadarbība ar dažādām ieinteresētajām pusēm vietējā līmenī, ieskaitot: pašvaldības, nodarbinātības pakalpojumu sniedzējus, atbalsta pakalpojumu sniedzējus, tirdzniecības kameras, NVO, brīvprātīgās organizācijas, vecākus, arodbiedrības utt.
- 8.2 *Sadarbība ar vecākiem veidota uz vienlīdzīgiem pamatiem\**  
Izveidoti labi sakari un vecāki aktīvi ir iesaistīti, kā vienlīdzīgi partneri.
- 8.3 *Pozitīva ieinteresēto pušu un izglītojamo/skolotāju attieksme\**  
Darba devējiem ir pozitīva pieredze ar izglītojamiem un darbiniekiem ar speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem; vecākiem ir pozitīva pieredze ar profesionālās izglītības un apmācības un nodarbinātības pakalpojumu sniedzējiem; izglītojamie ir apmierināti un saprot, kādu atbalstu saņem; finansējuma nodrošinātāji izprot, kas tiek nodrošināts par piešķirto naudu.
- 8.4 *Kontaktu garantēšana ar vietējiem darba devējiem/uzņēmumiem, lai nodrošinātu praktiskās apmācības un darba iespējas, kuru pamatā ir uzticība un iepriekšējā pieredze\**  
Elastīgi sakari (ilgstoši, atzīti un stabili) nodrošina augstu izglītojamo procentu, kuri iegūst darbu uzņēmumā, kurā viņiem notika praktiskā apmācība, jo uzņēmumi pēc iepriekšējas pieredzes jūtas droši, ka viņi var saņemt nepieciešamo atbalstu.
- 9.1 *Izstrādāti diferencēti kvalifikācijas līmeņi*






Ir pieejami dažādi profesionālās izglītības un apmācības programmu sertifikāti, kas atspoguļo dažādu prasmju un kompetenču apgūšanu, un dod iespēju akreditēt individuāli noteiktu mērķu sasniegšanu.

- 9.2 *Izsniegti sertifikāti/dokumenti par sasniegumiem un prasmēm\**  
Tiek dokumentēta informācija par prasmēm un sasniegumiem un dažreiz arī informācija par nepieciešamo atbalstu darba vietā.
- 9.3 *Izsniegti tādi paši sertifikāti kā vienaudžiem bez speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem*  
Izglītojamie saņem līdzvērtīgu izglītību; sertifikāti ir tādi paši, kā vienaudžiem bez speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem, pat tad, ja mācību laiks ir bijis ilgāks un tika sniegta papildu palīdzība.
- 9.4 *Papildu oficiāliem sertifikātiem atestētas ar darbu un sadzīvi saistītas prasmes*  
Ar vietējo darba devēju ziņu un atbalstu, individuāli izglītojamie var sasniegt dažādus sertifikātu līmeņus.
- 9.5 *Izstrādātas un īstenotas individualizētas un elastīgas mācību programmas\**  
Elastīga pieeja ļauj izstrādāt un īstenot individuālas mācību programmas.
- 9.6 *Īstenota atgriezeniskā iekļaušana*  
Profesionālās izglītības un apmācības kursi un pakalpojumi un profesionālās izglītības un apmācības centri ir atvērti vienaudžiem bez speciālām izglītības vajadzībām/funkcionāliem traucējumiem.
- 9.7 *Akcentēti pakalpojumi, kuriem pamatā ir vajadzības, nevis diagnozes*  
Speciālās vajadzības tiek definētas elastīgā un atvērtā veidā un pakalpojumu pamatā ir specifiskas vajadzības (piemēram, priekšlaicīgi izglītību pametušo skaita samazināšana).
- 9.8 *Cieša sadarbība starp vispārizglītojošo un speciālo pakalpojumu sniedzējiem*  
Speciālās skolas un vispārizglītojošas skolas sadarbojas un atbalsta viena otru, lai samazinātu priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu.
- 9.9 *Nodrošināti dažādi ceļi un iespējas, kas ļauj veikt izpēti (horizontālo) vai ļauj attīstīties (vertikāli)\**  
Ir nodrošināta izvēle uzlabot kvalifikāciju, kā arī uzlabot akadēmiskos sasniegumus; pastāv iespējas izglītojamiem mainīt domas un pāriet uz citu programmu; iespējas izvēlēties starp dažādām profesijām un iegūt akadēmisku un/vai profesionālu sertifikātu; iespēja izmantot pielāgotu mācību programmu.
- 9.10 *Priekšlaicīgi izglītību pametušo skaita samazināšanas stratēģija\**  
Skola veic preventīvas izglītības darbības, cieši sadarbojoties ar vietējiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem, lai samazinātu priekšlaicīgi izglītību pametušo skaitu, un izstrādā pasākumus, lai priekšlaicīgi izglītību pametušie jaunieši atrastu jaunas alternatīvas.
- 9.11 *Visas ieinteresētās puses ir iesaistītas kvalitātes nodrošināšanā un kvalitātes uzlabošanas stratēģijās\**  
Tiek ieviestas un sertificētas programmas, lai uzlabotu profesionālās izglītības un apmācības kvalitāti un lai nepārtraukti uzlabotu izglītojamo sagatavotību reālajam darba tirgum.
- 9.12 *Tiek nodrošināts, ka izglītojamie, ģimenes un visas citas ieinteresētās puses apzinās un saprot mācīšanās iespējas*





---

Informācija par mācīšanās iespējām tiek efektīvi prezentēta un izplatīta, piemēram, nodrošinot viegli saprotamas informācijas lapas ar dažādām interneta saitēm uz darba piedāvājumu lapām, kā arī nodrošinot informāciju par citu iespēju atrašanu un svarīgākajiem gada datumiem.

**9.13 Tiek nodrošināts, ka skolas praksē izmanto iekļaujošu politiku**

Vienlīdzība ir neatņemama prakses daļa un to var novērot savstarpējās skolotāju un izglītojamo attiecībās, tai pamatā ir iekļaujoša skolas politika ar īstenošanas un progresu uzraudzīšanas stratēģijām.

**9.14 Tiek īstenot bez riska /atgriešanās politika**

Izglītojamie var atgriezties profesionālās izglītības un apmācības sistēmā, ja viņu darba pieredze nav tāda, kā cerēts (bez riska politika).

**9.15 Vienlīdzīgi īstenota politika katrā skolā**

Valsts profesionālās izglītības un apmācības politika katrā skolā tiek īstenota vienlīdzīgi.

**9.16 Profesionālās izglītības un apmācības programmu struktūru un īstenošanas ilguma mainīšana nepieciešamības gadījumā\***

Profesionālā izglītība un apmācība ir elastīga, nodrošinot, ka profesionālās izglītības un apmācības programmu struktūra un īstenošanas ilgums atbilst izglītojamo vajadzībām, piemēram, pagarinot kursu īstenošanas ilgumu, nosakot ilgāku praksi sagatavošanas klasēs un akcentējot praktiskos, nevis teorētiskos kursus utt.

**9.17 Izglītojamo izvērtēšana pirms kursu sākšanas, lai pielāgotu profesionālās izglītības un apmācības kursu izglītojamam\***

Izglītojamie piedalās izvērtēšanā pirms profesionālās izglītības un apmācības programmas sākšanas, lai izvēlētos visatbilstošāko profesionālās izglītības un apmācības programmu, kura atbilst izglītojamā spējām un vēlmēm.

**9.18 Uzraudzītas praktiskās mācības, kas norit pietiekoši ilgi pirms skolas beigšanas un ir obligātas visiem izglītojamiem\***

Visi izglītojamie piedalās obligātā un uzraudzītā nodarbinātībā; īsā praktiskā apmācībā atvērtā darba tirgū; ilgtermiņa (piem., 24 nedēļu) praktiskajā apmācībā, lai pārbaudītu viņu spējas un izveidotu kontaktus ar nākamo darba devēju.

### 3. PIELIKUMS PĀRSKATS PAR ČETROS PARAUGOS NOVĒROTAJĒM FAKTORIEM

Faktors	Profesionālās izglītības un apmācības iestādes vadības paraugs	Profesionālās izglītības un apmācības paraugs	Izglītojamo paraugs	Darba tirgus paraugs
2.1	X		X	
2.2	X			
2.3	X		X	X
2.5	X			
2.6	X		X	
2.7	X	X	X	
2.8	X	X	X	X
3.1				X
3.3			X	X
4.2			X	X
4.3			X	X
4.4	X	X	X	X
5.1	X	X		
5.5	X	X	X	
5.6	X	X	X	X
6.1		X	X	
6.2	X	X		
6.3	X			
6.4		X	X	X
6.6	X	X	X	
7.1		X	X	X
7.2		X	X	X
7.3	X	X	X	
7.4	X	X	X	X
7.5		X	X	X
7.6		X		
7.7	X	X	X	
7.8		X	X	X
7.9	X	X	X	X
7.10		X	X	X
7.12		X	X	
8.1				X
8.2			X	
8.3		X		
8.4				X
9.2	X		X	X
9.5	X	X		
9.9	X		X	
9.10		X	X	
9.11	X			
9.16	X		X	
9.17	X		X	
9.18		X	X	X
A.		X	X	
B.	X	X	X	X
C.				X
D.			X	X
E.		X	X	
F.	X	X	X	X



# LV

**Sekretariāts:**

Østre Stationsvej 33  
DK-5000  
Odense C  
Denmark  
Tel: +45 64 41 00 20  
[secretariat@european-agency.org](mailto:secretariat@european-agency.org)

**Briseles birojs:**

Avenue Palmerston 3  
BE-1000  
Brussels  
Belgium  
Tel: +32 2 280 33 59  
[brussels.office@european-agency.org](mailto:brussels.office@european-agency.org)

[www.european-agency.org](http://www.european-agency.org)

